

НАЗМУЛА

БИЗ БАРАБЫЗ ЖАУУИЛАДА, ЖЕЛЛЕДЕ

Биз барабыз жаууилада, желледе,
Кыйын болса да, махтаулу жол бла,
Насыб кырай шахарлада, элледе
Бирикмеклик, кырындашлык кыол бла.

Аллыбызда сөөлсөле да жаула,
Аланы кыара кычлери утулур;
Тюзлюк ишге бош кырайла чырмаула:
Кырангылык жарыктыкта жутулур.

Кертиликни отун жарык жандыра,
Жюреклеге хычыуулуку салабыз,
Шуёхлагы таукел атлам алдыра,
Насыблыкны ёр жолунда барабыз.

Сау дуньяны кёб унукугган халкылары
Бизге жол негер болургы сөөлле,
Жарык жана шуёхлук чыракылары,
Бирден бирге таза жарык нелле.

Ёмюр жукъудан юяныб башлайла
Бизден баргъан кюн тиякъла кючюнден,
Санларындан бугъоуланы ташлайла,
Эс жия, тиргизилише хар кюнден.

Эркинлик ючюн кюрешде халкълагъа
Жокъду бизни жолубуздан ачыкъ жол.
Тебинмейбиз башхалада хакълагъа,
Сау дуньягъа шартды, белгилиди ол.

1960

ХАЛКЪЫНГЫ АУАЗЫДЫ ШАРТ АУАЗЫНГ

Демьян Бедныйге атайма

Тюз инсанланы зор бугъоу буугъанда,
Ачы сермешге керти кюн туугъанда,
Урунган халкъгъа жакъ басыб
сюелдинг,
Зорчулагъа къажау кюрешиб келдинг.

Поэт къаламынг къурч сюнгиюлюк этди,
Кёб душманны жүрегин тешиб ётдю.
Халкъынгы шарт ауазыды ауазынг,
Туудукълагъа юлгюдю жашау ызынг.

Ленин кётюрген байракъны тюрбюнде,
Эркинлик къазауатны тютюнюнде,
Алчы, батыр улан болуб келгенсе,
Жалынны да, боранны да кёргенсе.

Темир тизгинлеринг, солдатла кибик,
Биргебизге жүрюйдюле, тизилиб.
Шарт сёзлеринг тынч сезилиб къалалла,
Дос жүрекге хычыуунлукъ салалла.

Жютю тамсиллеринг айгъакълаб, ачыб, *
Хыйлячыланы юяларын чачыб,
Болушалла тюз барыргъа, айныргъа,
Бизни совет жамауатха хайыргъа.

Нёгер болуб жырларынг жол барыугъа,
Жангы къарыу къошадыла къарыугъа.
Поэт ёлсе да, ёлюм жокъ ишине,
Ажал чырмау болса да кюрешине.

Керти поэтни кыйыны, къол ызы,
Халкы суйсе, болур жарыкъ жулдузу.
Аллай жулдуз жарыкъ жаныб барады,
Поэтге сыйлы сын болуб къалады.

Оюмунгу халкынг тюзге санаса,
Ёз кыйынынг керегине жараса,
Сора тюшмейди, — бош жашадым, —
Ёлюб, асыралсанг да къара жерге, —
дерге,

Жашнаб чагъыб, хычыуун жылы кюнде
Адабият терек бахча ичинде,
Сени терегинг да жемиш береди,
Ауур бутакъларын кенге кереди.
1963

* Тамсил — басня, жаз тил бла айтылган чыгъарма.

КОММУНИСТЛЕ

Чынтды коммунист жашайды халкъ ючюн,
Андан артха тыймай фахмусун, кючюн;
Аны ючюн кыая буза, жер жара
Барады, зауукъ жашаугъа жол сала.

Зулму дуньяны бугъоуун юзюуде,
Халкъны эркин, жарыкъ жолгъа тизиуде
Коммунистле башчы болуб баралла,
Насыб жолда эркин атлам алалла.

Жау чабса да, коммунистле къоркъмайын
Алгъа бара, хорлау ала жыл сайын,
Мутхузламай ленинчи сыйлы атны,
Ызларындан элтелле жамауатны.

Ёрлеу жолгъа кысыр кыая ауса да,
Булут кёкден бузлу жауун жауса да,
Халкъ аллында ёкюл болгъан къадарда,
Хорлау ючюн къураб жангы мадарла,

Элтелле, ёрлетелле насыб таугъа,
Алдатмайын таша не туура жаугъа,
Халкъ асламланы къурч тизгиннге тизиб,
Цушман салгъан тузакъны тартыб, юзюб.

Жаннган отда къайнаса да, бише да,
Къызгъан къысхач арасына тюше да,
Юлгю бере чыдамлы сыфатындан,
Коммунист тюнгюлмейди муратындан.

1961

ЭЛТ, ПАРТИЯ ЭЛТ!

КПСС-ни 22-чи съездине

Элт, партия, хорлау ала,
Халкыны алгъа элт.
Сау дуньягъа юлгю сала,
Умутунга жет.

Сууукъ уруш, кызыу уруш
Къурайла жаула,
Болургъа кюреше буруш,
Излеб сылтаула.

Кызыуну да, сууукъну да
Сынай келдик биз.
Узакъны да, жууукъну да
Туура кёрдюк биз.

Башчыбызса! Бююлмедик
Жауну аллында,
Кыйын кюнде да кюймедик
Отда, жалында.

Ийнанабыз, ишанабыз;
Биргенгебиз биз,

Ызынгдан таукел барабыз,
Тиз, партия, тиз!

Тиз халкъланы къуанч жолгъа —
Коммунизмге тиз!
Жарыкъ жолгъа тыйгъыч болгъан
Чырмауланы юз!

Ленин жайгъан жарыкълыкъны
Бютюн элпек эт;
Насыб ючюн къурай халкъны,
Элт, партия, элт!

1961

БАТЫР ЮРИЙ ГАГАРИННГЕ

Орус батыр, кёк майдада баргъанса,
Жерден Космосха биринчи жол
салдынг, —

Ёмюрлеге жангы тарих салгъанса,
Адам улуну аузунда махталдынг.

Къондунг суйген жеринге, учуб келиб,
Жер шарны тегерегине айланыб,
Аны юсюн космосдан къараб, кёрюб,
Хар жерни шахарны, тенгизни таныб.

Ёхтем къууанама сени халынга:
Сен коммунист, совет адам болгъаннга.
Чынтды, кертичи жашса къыралынга,
Битеу дунья сейир этеди санга.

Къычыралла «Тамаша! Тамаша!» — деб,
Жер башында тюрлю-тюрлю тилледе.
«Халкъ жигити, узакъ кюнню жаша!», —
деб,

Алгъышлайбыз шахарлада, элледе.

Энтда да уч бийикледе, кёкледе,
Совет халкъны ишанигылы къанаты.

Арсарлыкъны ёчюрдюнг сен кёбледе.
Унутулмаз кемеңги сыйлы аты.

«Восток». Восток — Кюнчыгъышны
атыды,
Дунья билсин, биз кюн жарыкъ небиз.
Уруш ачмазгъа халкъыбыз къатыды:
Сау дуньягъа рахат жашау сиебиз.

Совет илму тюз салгъанын айтханса,
Космонавт Гагарин, сени жолунгу.
Къыйын жолдан сау-саламат къайтхан-
са —
Кенгден къууаныб тутама къолунгу.

1961

ЖЫРЫБЫЗНЫ БИТЕУ ХАЛКЪЛА ЭШТСИНЛЕ

Жел урмайды, юй башладан сызгъырыб, —
Кюн тнеди, чайыр жолну къыздырыб.

Адамла, ариу кийиниб, чыгъалла:
Май парадха барыргъа ашыгъалла.

Къызыл байракъларын кългъа алалла,
Орам толу тизиу-тизиу баралла.

Радиодан Май алгъыш этиледи,
Анда-мында жыр таууш эштиледи.

Жырыбызны битеу халкъла эштсинле.
Къардаш халкъла бирге къууанч этсинле!

Фабриклени, заводланы ишлерин,
Хар кимни ишлеуде жетишген жерин

Кёребиз накъышланган орамлада,
Тизилиб, жырлаб баргъан адамлада.

Кимле тебсей, кимле жырлай баралла,
Партиягъа уллу махтау салалла.

Къызыл байракъларыбыз жел этелле.
Кёгюрчюнле кёкге учуб кетелле,

Къанатларында мамырлыкъ элтелле,
Бирден бирге алгъыш айта жетелле.

Мен да умутха жетерге талпына,
Къабарты-Малкъарны жигер халкъына,

Жаз-башыны сыйлы, жашил айында,
Жетижыллыкъны биринчи майында,

Жюрегимден къызыу салам неме.
Халкъ бютюн зауукъ жашарын сюеме.

Тюз барады халкъымы ёрлеу жолу,
Умутун болдурур жашауда толу,

Сюйгенлери, къууаныб, къарс урурча,
Сюймегенлери уа мугур турурча.

Радиодан Май алгъыш этиледи.
Жыр таууш бютюн уллу эштиледи.

Жырыбызны битеу халкъла эштсинле.
Къардаш халкъла бирге къууанч этсинле!

1959

МОНОЛИСГЕ СЮД ЭТГЕНЛЕГЕ

Жерни юсюн уруш отха жандыра,
Кюйсюз душман къралны малтагъанда,
Къара байракъны *жыртыб быргъагъанны
Жигитге санадыгъыз ол заманда.

Халкъны душманына дертин жетдире,
Ол, базыныб, киргенде къазауатха,
Сиз'а, жылы мюйюшчюклеге кире,
Бедишли ыхтырылгъанегиз артха.

Энди, батыр кѳргюзюб кесигизни,
Тырнакълайсыз оноу этиб къанаргъа.
Хазырсыз жауну ыргъакълы жоруну
Ауанасын кюн жарыкъгъа санаргъа.

Монолис тюшдю жангыдан бугъоугъа.
Къымсыз этиб аны тюрмеде, сюдде,
Къолдан келсе, бууб, душман къуршоуда,
Жокъ этиб къоярыкъ эдигиз эртде.

Залимликни таркъайта барад дунья,
Жарыкъны къарангылыкъ букъдуралмаз.

* *Къара байракъ* — фашист байракъ.

Киши бою жетген кишиликни уа
Киши да тюрмеде тыйыб туралмаз.

Эллада *, чамланыб кьобады сизге.
Башыгъызда ёртен оту жанады.
Энтда бир нек алмайсыз эсигизге:
Халкъ кесича сюд этерге барады.

1959

* *Эллада* — Грецияны бурунгу аты.

ЖИГИТ ҚЪАРТ

Қъарт эсе да, къарыулуд жигит,
Талчыкъмайды аны жүреги,
Ишге тебиниюу да игид,
Эмилик тыялад билеги.

Тау ауушну терен курт жабад,
Кёлсюз атлы жырыб ётмезча,
Ол'а атына миниб чабад,
Аны жел да къууб жетмезча.

Акъ бурдуннга учуб киреди,
Жаш кезиуюндеча, базыныб,
Жашындан туугъанны биледи
Жеталлыгъын, бара кызыныб.

1959

ПАРТИЯНЫ ХХІ СЪЕЗДИ
БАРГЪАН КЮНЛЕДЕ

Партия бизге тюз жол кѣргюзед,
Ёткюр акъыллы шуѣх халда.
Къабыргъала да кенгча кѣрюнед
Кремлде уллу жарыкъ залда.

Бюгюн биз бюгюн да къууанабыз,
Жюреклерибиз хыны къагъа.
Умутубузгъа жете барабыз.
Кѣб иш этдик, кѣб иш бард алда.

Жаб жашил болалла къум ѳзенле,
Ракетала кѣкге чыгъалла,
Волгада гюрюлдейле турбинле,
Къуу тюзледе гюлле чагъалла.

Барад къыралым коммунизмагъа,
Жетижыллыкъ планны салыб,
Боллукъ ишлеге биче тюз багъа,
Кюн сайын жангы хорлау алыб.

1959

КЪЫРКЪ ЖЫЛЫНГА ЖОЛУГЪА

Республикам, алгъышлайма,
Къыркъ жылынга жолугъа.
Къууанч жырынгы жырлайма
Сюйюб къараб жолунга.

Ёседиле, жашайдыла
Шахарларынг, эллеринг,
Жангы кюйде жашнайдыла
Тауларынг, ёзенлеринг.

Шуёх жолда миллетлеринг
Зауукъ жашау этелле,
Ленинни хорлау байрагъын
Алларында элтелле.

Сен хорламаз чырмау жокъду,
Хорлаугъа бютюн базын.
Къууаннгандан кётюреме
«Жол жырымы» ауазын.

1960

ТЕМИРЧИ ХАСАН

Кёмюр кюлге боялыбды
Хасанны берч кьоллары,
Гюрбежиде ишлегенле
Былаймылла хар бары?

Колхозну гюрбежисинде
Жуумайла акъ дарийле,
Не да анда хар иш кюнде
Турмайла тылы ийлеб.

Гюрбежиде ташкёмюрню,
Жанарча таб тюшюрюб,
Къыб-къызыл этиб, темирни
Жюмюшатыб, бишириб,

Къысхачха къаты къабдырыб,
Къурч тешде аз тебдире,
Чегюч бла мараб, уруб,
Даггыда бир жетдире,

Аты чыкыгъан къарт темирчи,
Хасан темир тюеди.
Къолу къарад, акъды иши.
Халкъ аны бек сюеди.

Къурч да тылыча ийленир
Къарт Хасанны къолунда.
Хасандан кѣб жаш юйренир
Темирчилик жолунда.

Жигер жашла юйренелле
Усталыкъгъа темирге,
Ала иш бошаб келелле,
Чам сѣз айта бир-бирге.

1963

ЖУЛДУЗЛА ЖУУУҚЪЛАШАЛЛА

Жигит Титов, бизни бек кѳууандырдынг,
Қѳара космосха сен да жол ыз салдынг,
«Экинчи Восток» кемени учуруб,
Жерни тѳгерегине кѳуршоу кѳуруб,

Ол кѳуршоудан кѳараб, аны кѳюрючѳа,
Мамырлыкѳ илмугѳа сынау берирчѳа.
Батыр Титов, юлгю болдунг жашлагѳа,
Хычыуун кѳрюндюнѳг кѳарындашлагѳа.

Кѳууандырдынг дуньяда кѳблени да.
Жокѳду кѳууанчны кѳыйыры, эни да.
Халкѳыбызгѳа таба жангы кѳарыу, кюч,
Алгѳышлайды Никита Сергеевич;

Халкѳны атындан сени кѳучакѳлайды,
Жарыкѳды, кѳууанады, ийнакѳлайды,
Халкѳ да басынады, тѳгерек туруб,
Санга жарыкѳ кѳараб, кѳызыу кѳарс уруб

Душманла уа тиллерин чайнайдыла,
Адыргы ачыу эте, кѳайнайдыла,
Букѳдуралмай изарлы ниетлерин,
Кѳыйыкѳ жыйыра огѳурсуз бетлерин;

Къыжылдатадыла темир тишлерин,
Мажаралмай дунья бузар ишлерин,
Аман ниетден толтуруб ичлерин,
Аталмай юслеринден бедишлерин.

Кюнню къалай жабарла ол туманла?
Жулдузладан кенгделле агуманла!
Бизге уа жууукълашалла жулдузла,
Спутниклерибизге бере жол ызла.

Шек жокъду совет адам болуруна,
Халкъла мамыр жашар ючюн уруна,
Айгъа учуб, анга къонуб, къайтырыкъ,
Сау дуньягъа керти хапар айтырыкъ.

1961

ЭКИ КЕМЕ

Баллада

Кёкню къара булут басыб,
Элия атылса,
Къамничлеб жаугъан жауун
Жел этиб къатылса,

Муратына жетер ючюн
Жюзюб баргъан кеме,
Тырхам болуб, ыргъакъларын
Толкъунлагъа кёме,

Чайкъалады, баралмайын,
Тюзелмей жолуна,
Чюеледи, аккул бола
Онгуна, солуна.

Къоргъашин толкъунла къоба,
Бир бирлерин сюре,
Келиб-келиб тиедиле
Кемени юсюне.

Армау болгъан капитанны
Борбайларын жалай,

Боз кёмюкле шырылдайла,
Къайнагъан бозалай.

Элталмайды капитаны
Дылгамлыкъ кемени,
Кёл этдириб кюрешсе да
Капиталистлени.

Капиталист сюрген кеме
Къара толкъун тюзде,
Бир кёрюне, бир кёмюле
Барады тенгизде.

Онглу онгсузну азыгъын
Сермеб, алыб, къаба
Баргъан ючюн, ол кемеде
Уллуду гузаба.

Ма келеди аны жете
Къурч ёшонлю кеме.
Толкъунланы жырыб ёте,
Ызы кёмюклене.

Бу кемени ол кемеде
Башхады жолу да,
Муратына жетер ючюн
Элпекди онгу да.

Муну батыр капитаны
Халкъына ишанад.

Жолундан ажашмай, аны
Кемеси тюз барад.

Боранда, желде, жауунда
Шашдырмайды аны
Партияны Программасы —
Керти кыбламаны.

Элпекдиле кемеледе
Омакъ кыбламанла,
Алай быллай туююл, кёбю —
Бузукъла, аманла.

Кими кёгериб къарайды
Тонау этер жерге,
Пират, сауут, саба сурай
Кесине нёгерге.

Кими мукъладиссиз жатад,
Тебалмай жеринден.
Кими бурулалмай къалад
Кеси чюйлеринден.

Тыйгъыч болгъан буз таулары
Кезиу-кезиу юзе,
Уч, кемебиз, толкъунлада
Дельфин кибик жюзе!

Партияны кыбламаны
Жолну шарт кёргюзед,

Бизни кеме, жарыкъ себе,
Ёр насыбха жүзед.

Барады ол толкъунлада
Батыр сала ызын.
Билебиз, аны тюз жолдан
Жау чыгъаралмазын.

Бар, кемебиз, коммунизмни
Жарыкъ жагъасына!
Къайыкъла да келедиле,
Ызынгдан басына.

Биз барабыз сыйлы жолда,
Ёшюн уруб алгъа,
Тюз жашаудан юлгю бере,
Жерде хар кыралгъа.

1961

* * *

Эте дауур,
Аман гяуур
Аденауэр
Бизни нек жаныйды?

Бизде халны,
Кёб амалны,
Мюлкню, малны
Эртдеден таныйды.

Жалынмайбыз,
Жагъылмайбыз,
Тагъылмайбыз
Бизни жаулагъаннга.

Къалсын ол жол,
Энди бу жол,
Ойлашыб ол,
Тюшонмеймид анга?

Бизге чабса,
Исси къабса,
Кёрюн табса,
Башы сууб, жатар,

Ол юскюрген,
Дертни сюрген,
Отха кирген
Къуурулуб къатар.

1963

ГОСПОДИНЛЕ, УНУТМАГЪЫЗ!

Жыгъылгъан тоймайд жыгъышхандан,
Сырты жерге тамгъа салса да.
Дослукъну сакълау жокъду андан,
Ийнандырыргъа къадалса да.

Ол ант этед: «Дертим жокъду», — деб,
Анты бла ишандырыргъа,
Алай таша амал къурайд терк,
Кюрешни отун жандырыргъа.

Господинле, бош тебинесиз
Халкъланы къаласын ояргъа,
Эркин халкъны халын билесиз:
Бош умут этесиз жояргъа.

Атом кючге къуру кесигиз
Ие болуб турсагъыз эди,
Энтда атом бомба бла сиз
Талай халкъны урсагъыз эди,

Адамлыкъ демекликни ташлаб,
Кёл кенгдире къууанырегиз,
Дагъы кёб азабланы башлаб,
Мамыр халкъланы жанырегиз.

Алай, заман, тюрленмегенлей,
Сизге ишлеген бош сунасыз.
Мамыр ызгъа бир келмегенлей,
Къара кючге бош базынасыз.

Господинле, унутмагъыз сиз
Озгъан жылладагъы дерслени,
Жауабха да тартылгъанларын
Уруш отну жайгъан терслени.

1962

ЭМЕН ТЕРЕК

Тукъур-мукъур тамырлары,
Бармакълача кёрюне,
Зыгъыр тупбурну жайылыб
Узунуна, энине,

Бёкем белли эмен терек
Тау кюнлюмде турады,
Суху жел'а анга кесин
Чабыб-чабыб урады.

Билеклери — бутакълары
Жел бла кюрешелле,
Жез бетли чапыракълары
Шыбырдаб селешелле.

Бууакъ басыу, жел теберну
Хорламагъан, деу эмен,
Сенича чыдамлы болсам,
Бек къууаныр эдим мен.

1960

ПАРТИЯНЫ ЖЫРЫ

Суку жел келиб урады,
Тенгиз чайкъалады,
Алай бизни къурч кемебиз
Тыйылмай барады.

Душманны къара ниети
Тыймаз кемебизни.
Насыб жолуна тизгенсе —
Элт, партия, бизни!

О, партия! Сен капитан,
Умутха жетесе.
Ильич кёргюзтген тюз жолда
Кеменги элтесе.

Элтесе насыб жашаугъа,
Жаугъа къркъуу сала,
Ата журтну кърч кемесин,
Толкъунлада бара.

Хорлатмагъанса, партия,
Къыйын сагъатлагъа.
Керти жарыкъны жаяса
Урунган халкълагъа.

Иште, жырда да, партия,
Сени махтайбыз биз!
Жууукълашдыра хар кюнден,
Къурайбыз коммунизм.

Бийик космосда жылтырай,
Ракеталарыбыз
Шагъат болсунла, хорлаугъа
Тюз жете барабыз.

1962

КОММУНИЗМНИ КЕМЕЛЕРИ

Николаев бла Попович —
Космосчу къарындашла,
Халкъларыны намысына
Кертичи, батыр жашла,

Учурдула кемелерин
Жерни тегерегине,
Жангы сынаула къошдула
Илмуну керегине.

Сау дуньягъа радиола
Жангы хапар бердиле:
Коммунизмни кемелери
Космосда учуб келдиле.

Кюмюш бетли ракетала,
Космосха бой салдыра,
Жылтырайла, сау дуньяны
Тамашагъа къалдыра.

Алгъышлайла батырланы
Совет халкъны суйгенле.
Жангыз къара жыйнлалла
Ачыу эте, куйгенле.

Ыразыбыз тюз тенглени
Тенгча, досча кёрюрге,
Тенглик тутхан кыраллагъа
Халал жауаб берирге.

Николаев бла Попович,
Айгъа салам айтдыгъыз.
Гагарин бла Титовча,
Сау-саламат кыайтдыгъыз.

Учдугъуз, совет батырла,
Сау дуньяны кёрдюгюз,
Жууукълашхан жулдузлагъа
Бизден салам бердигиз.

Совет гербни мудах Айгъа,
Тюз жибериб, кыондургъан,
Жулдузлагъа учар ючюн,
Кемелени болдургъан,

Алимлени, инженерлени
Кыууаныб кыучакълайбыз;
Батырланы, жигерлени,
Алгышлай, ийнакълайбыз.

Космосха кётюрюлгенди
Совет халкыны байрагъы,
Кыараб кёрсюн, таныб турсун
Аны хар бир кыайдагъы!

Саулай адам улуна да
Кёргюзе мамырлыкъ жол,
Шуёхлукъгъа, урунуугъа
Таукел чакъырады ол.

Сау дуньягъа радиола
Жангы хапар бердиле:
Коммунизмни кемелери
Қосмосда учуб келдиле.

1962

КУБАЧЫ ШУЕХУМА

Қариб тенгизни
Кёк толкъунлары
Ойнайла, кюнде чайкъала;
Туугъан журтунгу,
Накъышла сала,
Жылы къучакълайла ала.

Жашил айрыкам
Женгил айныйды,
Алтын кюн тие юсюне,
Сериуюн жел да
Таукел халкъынгы
Себеб болады кючюне.

Къысха болурча
Амал къуралса
Атлантуканы энине,
Биз турур эдик,
Ыйыкъ оздурмай,
Бир бирибизге кёрюне.

Санга жау къырал
Манга да жауду;
Ол къара оюм этеди:
Сени бууаргъа,

Жерге сугъаргъа
Аскерин къураб жетеди.

Алай, билсинле,
Эркинлик излеб
Сюелген байракъ аумазын.
Кубачы тенгим,
Санга шуѳхбуз,
Душмандан къоркъма,
Сен базын!

Зауаллы Фидель *
Шарт кѳргюзеди
Кишилик къалай болгъанын,
Ол аямайды
Туугъан журтундан
Кесини къанын не жанын.

Сен да, Фидельча,
Эсингде жюрют
Мартини осуятларың, **
Халкъыңг эзилмей,
Терк жашнар ючюн,
Жашауда толтура барын.

Оракъ къолунгда,
Шкогунг бойнунгда,
Сюесе мамыр жашауну;

* *Фидель Кастро* — Кубадагъы социалист революция-
ны вожду.

** *Хосе Марти* — кубачы уллу поэт, революционер.

Женгил эслейсе
Жангы жашауну
Ояргъа тебинген жауну.

Жангыз туйюлсе,
Къоркъма душмандан,
Къура эркин жашау халла;
Суйюб айталла
«Вива Куба!» — деб *,
Тюзлюк излеген кыралла.

1963

* *Вива Куба!* — Жашасын Куба!

ШУУУЛДАЙЛА АГЪАЧЛА

Шууулдайла агъачла, кѳгере,
Жай сайын айныйла, кериле;
Жыл сайын къалын бутакъла кере,
Жашил тенгизлеча кѳрѳне.

Ол жашил терекле шагъатдыла
Заман заманны ашырыугъа.
Тѳзерге кѳрешедиле ала
Не бек суху желле уруугъа.

Жаш терекледе да барды хыйсаб:
Ол къарт тереклени озаргъа,
Жаш тамырларын бошлаб терен, таб,
Башчыкъларын кѳкге созаргъа;

Кѳюз-артында жерге багъыр себиб,
Тѳзерге кыш сууукъгъа, къаргъа;
Кѳн жылытса терк сууланыб, кѳбѳб,
Май айда уа жашил чагъаргъа.

1958

ЖАУУНДАН СОРА

Суу бойнунда сюзюлелле булутла,
Жылтырайла жауун жуугъан кырдыкла.

Тейри кылыч жия болуб суюлед,
Сыртдан сыртха узатылыб тирелед.

Тюрсюнлери аны баралла жана,
Жюрегинге керти къууанчла сала.

Алтын тауукъ къанатларын кергенча,
Булутла артындан жарыкъ келгенча,

Тейри кылыч келиб, кете барады,
Жетген жерине жарыкъ нюр салады.

1960

КЮМЮШ КЪУШЛА

Атланама жолгъа сары танг бла,
Москвагъа терк жетер ючюн,
Ишими толу битдириб, тамбыла
Ызыма терк кетер ючюн.

Ат туягъы, эр аягъы жетмеген
Жер башында жер жокъ дейле.
Жолгъа чыгъа, жолун хыйсаб этмеген
Эрле ичинде эр жокъ дейле.

Автобусда оюм эте келгенлей,
Гыйы ёзенни эследим.
Ол ёзенде кюмюш къушну кёргенлей,
— Не мазаллы эди! — дедим.

Ким болса да, аны бёксюмюн кёрген,
Анга сейир этер эди.
Аны дёрден тюбю бла кёнделен
Бичен арба ётер эди.

Ол пелиуан, боз ёзенде керилиб,
Къолан жуху ёрге туруб,
Сырты бла антенна жиберилиб,
Къабыргъасын кюннге буруб,

Турады, кюмюшча, кюнде жылтырай,
Бетон жол жасаб кесине,
Эртден аязчыкъ да юсюн шош сылай,
Букъу кьондурмай юсюне.

Пассажирледен ичин тыкъ толтуруб,
Хар итингенден ахтына,
Автобус келеди, сёдегей туруб,
Ол пелиуанны кьатына.

Автобус, тохтаб, эшик ачханында,
Бетон сыйдамгъа бёлюндюк,
«ТУ-жюз тёрт Б» самолётну жанында
Гумулжуклача кёрюндюк.

Ёрлей барабыз бир бирни ызындан
Тизилиб бачхыч юсюнде.
Тёгерек тюз шарт кёрюнеди мындан,
Кюмюшча жылтырай кюнде.

Эшик ачылды самолёт ичине,
Андан акъбет къыз кьарады,
Келиб сюелди эшикни юсюне,
Жол кьагъытланы сурады.

Хар пассажирни да кьагъытын кёрюб,
«Пожалуйста!» — деб бошлады.
Ол ишни бошаб, самолётха кириб,
Бизни юйретиб башлады:

«Кюмюш кыуш жерде, терк гюрюлдей
кетиб,

Хыны титиреб башласа,
Бетон жолда бара, учары жетиб,
Сызылыб жерни ташласа,

Кёрюнсе да хар ким кесине ауур,
Ауурлуккыну сан этмегиз,
Жырылгъан жел не бек этсе да дауур,
Дауурлуккыну сан этмегиз.

Стюардесса болуб сизни ашыргъан
Менме, чакырырсыз мени;
Ишигиз болмаса менден жашыргъан,
Айтыгъыз манга хар нени.

Болушурма, төреде болгъан кибик,
Ийнаныгъыз анга толу.
Учуб барса да самолёт не бийик,
Къоркыуулу туююлдю жолу».

Деб, лётчик кийимли, бурма чачлы кыыз
Пилот кабинагъа кетди,
Дагъы къайтды ол кыыз — тюз жарыкъ
жулдуз —
Конфетчикле алыб жетди.

Табагъындан конфетле алгъан эдим,
Эште лакъырда сёзлерин,
Суююб къояргъа аздан къалгъан эдим,
Кёрюб суюдюмлю кёзлерин.

Чырайлыкъгъа таб кѣюн, къашын,
санын,
Къылыгъын да излейдиле;
Ала болсала, сан этмейинн чынын,
«АлаMAT кызыды», — дейдиле.

Аллай алаMAT кыыз ашыра эди
Булутла башында бизни,
Ол кѣз туурабызда кѣб тура эди,
Армау эте кесибизни.

Озгъан заманыбыз кѣзге кѣрюнмей,
Къысхартабыз хауа жолну.
Терезеледен къарайбыз, эринмей,
Шарт эслейбиз чатны, къолну.

Булутла, мамукъ устукгула кибик,
Аллыбыздан чыгъадыла,
Жумулуб, самолѣт тубюне кириб,
Кетерге ашыгъадыла.

От тюшгенча, жана, кѣче баралла .
Алтын ичген суула, кѣлле.
Къолан жерге бай накъышла салалла
Акъ шахарла, жашил элле.

Айланч шоссе, инчге темир жолла да
Чалыулача эсленелле.
Жашил сыйдамда отлагъан малла да
Аз-маз кѣрюне келелле.

Жашил агъачла, сары сабанла да
Алас-булас ётедиле.
Не узакъда эслене тургъанла да,
Сюзюлюшюб, жетедиле,

Жетедиле тюбюне кюмюш къушну,
Суу юсюнде келген кибик,
Шарт кёребиз жер башында болушну,
Кюзгю бла кёрген кибик.

Уч, самолёт, бугъа кибик ёкюре,
Къолтукъларынгдан от тёге,
Хауа чунгурлада, бууча, секире,
Ёрге чыгъа, эншге чёге.

Бар аллынга, жел тауушда сюзюлюб,
Ауананг жерде къалтырай.
Аэропортда уа тенглеринг, тизилиб,
Кюн тиякълада жылтырай,

Туралла, созулушуб, къанат кериб,
Къуйрукъларын чыкга тутуб,
Жан-жанындан кёк жырыб, учуб келиб,
Узакъ жолланы терк жутуб.

Салыналла чархлары самолётну,
Къонар къушну бутларыча.
Ол сел этди кесин бардыргъан отну,
Акгул бола, сабыр уча.

Жер чабады бетибизни аллына,
Сууча тебе, жууукъ келе,
Алда кёрюнгенле артда къалына,
Узакъда аз-маз эслене.

Чархла кеслерин гыйыгъа тийдире,
Гюрюлдешиб элтедиле
Кюмюш къушну, акъырын силкиндире,
Тохтар жерге жетедиле.

Сабыр-сабыр ары-бери бурула,
Улоубуз шош тохталды.
Пассажирле бары ёре турдула:
Хар ким чыгъар мурат алды.

Эсги жомакъгъа ишде жауаб этиб,
Гара сууладан тебиреб,
Москвагъа тюз эки сагъатха жетиб,
Кёкде да ойнаб, безиреб,

Тигелейбиз кюмюш къушдан ёзеннге,
Тик бачхычдан ууакъ атлай,
Алгъыш эте быллай онгну бергеннге,
Алгъышны минг кере къатлай.

Къууанама къыралымы кючюне,
Тёгерекге сюйюб къарай.
Мен да болушама аны ишине,
Къолумдан келгенча жарай.

Бютюн айны, кыралым, бютюн жары,
Къоншулагъа жалынмайын,
Сенден юлгю алырча халкъла бары,
Махтау сала хар кюн сайын!

Учалла, шууулдай, кюмюш къушларынг,
Мамырлыкъны жолун кере,
Аланы дайым эжиу тауушлары
Бийик кекден жерге келе.

1962

КЕК КЕЗЛЕ

Булутла тайыб, жауундан сора
Жарыкъ кек ачылгъан халда,
Мени аллымда, жизги ишара,
Кек кезлеринг бла алда.

Къара кезлерим кек кезлерингде
Учалла, бузда баргъанлай,
Сабыр сезлеринг терк сезлеримде
Къалалла, таб чырмалгъанлай.

Тегерек келню бузун эслесем,
Кезлеринг тюшед эсеме.
«Кел-кел, ариуум, бери кел», — десем,
Жууукъ келирменг кесиме?

1959

СОНЕТ

Кёкде кюмюш жулдузлада
Артыкъ нюрлюдю бири.
Элимде таулу кызлада
Сенде бар аны нюрю.

Жарысанг, узакъ жулдузум,
Дайым къарарем, туруб;
Болмасанг да суйген кызым,
Жюрюрем суйген сунуб.

Тау жайлыкъны накъышлайла
Тамаша гокга хансла.
Аланы юзе башлайла
Бойлары жетген жашла.

Гюл болсанг да, юзюб мыкгыл этмезем;
Къубултурем, сенден кери кетмезем.

1963

КЪАРАКЪАШ

Ж ы р

Манга кёзюнгю
Нек къаратмайса,
Ийнек саууучу къаракъаш?
Мен да туююлме
Ишсиз айланыучу,
Керексиз гокга, халек жаш.

Къара къашларынг
Сейир ушайла
Къарылгъач къанат кергеннге.
Толгъан ай кибик,
Жарыкъ нюр себесе
Къатынга жууукъ келгеннге.

Санга жашырын
Къагъытчыкъ жазсам,
Алмазгъа сылтау этесе.
«Кеч болама» — деб,
Сен акъ халат кийиб,
Ийнек сауаргъа кетесе.

Шофёр болгъанма
Сизни фермада.
Бир бирни кёре турайыкъ.

Мен суйген кибик,
Сен да сие эсенг,
Жашауну бирге кѳурайыкѳ.

Тенг кѳызларынгдан
Нек ийменесе?
Суймеклик халкѳда тѳреди.
Жашырын суйюб,
Жашырыб туруу'а
Кимге не насыб береди?

Суймеклик синген
Жаш жюрекlege
Жалгѳашыр мадар табайыкѳ.
«Жюрекни жюрек
Бачычыды» дейле:
Бирин бирине тагѳайыкѳ.

Керти сѳз бердинг,
Кѳысханлай турдум
Кѳол аязымда кѳолунгу
Битеу дуньяда
Насыбы болгѳанда да
Бизден насыблы болуму?

Комсомол жашла,
Комсомол кѳызла
Саугѳала алыб жетдиле.
Кѳууанч той кѳураб,
Жууукѳла, тенгле да
Кѳб алгѳыш эте кетдиле.

1962

ЛАНДЫШ БЛА КЪАЛИЯР

Салкъында, жайма терекле тюбюнде
Къужмуланы тюртюб, кётюрюб ёрге,
Жаз-башыны мылы, жылы кюнюнде
Эки гюл ушаб ёсдюле бир-бирге.

Жашил чапыракъларын жайдыла кенг.
Чиммакъ арну чакъдыла экиси да,
Алай ала бир-бирге болмалла тенг.
Алагъа бир ат бермеди киши да.

Гюллени башха эди кёб затлары:
Хар бирини энчи аты бар эди,
Бирге бек ушаса да сыфатлары,
Биреи «Ландыш», бирси «Къалияр» эди.

Биреи, хычыуун ийисин сюйдюрюб,
Саугъа болуб, къолдан къолгъа ёте эд.
Бирси, жашил сууу бла кюйдюрюб,
Аман ийисин жайылтыб кете эд.

Бир арада, оюм, хыйсаб эталмай,
Къалиярны ландыш сунуб аласа.
Къалиярны кылыгъын тюзеталмай,
Жюрегинге терен къыяу саласа.

Алай «Балтада да бар, сабда да бар», —
Деб, айталла сынаулу къартларыбыз.
Гюл алырдан болсанг, жангылмай
мажар.

Оюм этерге борчлубуз барыбыз.

Тели хансны да гюл сунуб алырса,
Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
Бир жангылыб, минг палахха къалырса.
Чарс этерсе жашаунгу кюнлерин.

1959

ГУДУБЕК

Гудубек директор болду тюкеннге,
Кеси таба хабчюк да учурады.
Оноучугъа эм хар кесине тенге
Ол къуру да жойкъуллана турады;

Махтанады, къууанады кесине,
Тауладан бийик сунуб хунерлиги;
Бир заманда да тюшмейди эсине
Халкъ аллында ишден жауаб берлиги.

«Халкъ манга неге керекди?» — дей эди,
Жашау тутуругъун аз да билалмай;
Ол жангыз Мухарбийни истей эди,
Жерде башха кючлени эсге алмай.

Алгъа Мухарбийни къатыны кёрмей,
Тюкен ачылмай эди, товар келсе:
Кёзю къарагъан затын анга бермей,
Базыныб, сатыу башларгъа тюзелсе,

Гудубекге, чакъырыб кабинетге,
Къутурады Мухарбий, мугурайтыб,
Жазыгъы да келмей агъаргъан бетге,
Итге да айтылмаз сёзлени айтыб.

Заман тынмай, сууча саркыыб барады,
Хар кечени ызындан кюн тууады.
Бирде жылы кюн жарыкь ишарады,
Бирде кыш сууукь, солутмай бууады,

Къырпакь салыб гюллеге, тереклеге,
Буз жалатыб ташха, топуракъгъа да,
Аркъан атыб эмилик череклеге,
Бет этмей къонакъбайгъа, къонакъгъа да.

Аллай сууукь, кез ачдырмай, урады
Гудубекни семиз, упбу бетине.
Ол насыбсыз, аз къалтырай турады,
Сууукь терлеу къагъыб битеу этине.

Чарс болду Гудубекни жарыкь кюню,
Мухарбийни байбийчесин эсгермей,
Ол бюсюреучю, аны жаны-тини —
Къатапа кюйюзледен анга бермей.

Тентек болуб, къайгъы тюшюб ичине,
Гудубек, сахтиян кибик, ийлениб,
Арсар тентирей барады ишине,
Баралгъан да эталмайын тюзелиб.

Энди уа умут этеди, ойсурай,
«Терс» болгъанын олтха бла жулургъа,
Байбийчеге жангы саугъала къурай,
Мындан бек чамландырмай къутулургъа.

Саугъаларын мажаргъынчы Гудубек,
Мухарбийни къайгъы тюшдю жанына.
Тенглери да жарсыйла, жолда тюбеб,
Аны къауданнга къууаланнганына.

Гудубек да, шошайыб, салпыланыб,
Жангы тюкенчиге ишин къояды.
Тёлеусюз къутулгъан сунуб, къууаныб,
Къурманнга, деб, къонгур тана сояды.

Халкъны малына сууукъ къол жетдирген,
Ким болса да, абынады бир кюнде.
Бедишди хорусмак ийис этдирген,
Къабыннган къууну букъдуруб бёркюнде.

1963

ТЕНГИМЕ

Болмаса адамлыгъынг, чемерлигинг,
Хаух даражанга махтанма, базынма.
Къайдан билесе ким къалай кёрлюгюн?
Санга сыйлы шинтик хаб-хазыр сунма.

Биреу айтыр, сенден иги жокъду, деб,
Жауларынга аякъ баса, кёз къыса,
Биреу да, аны кереги жокъду, деб,
Билген аман сёзлерин санга къуса.

Ишанган башны суу элтир, дейдиле:
Айыу досха эслеб къара, ишанма.
Хыйлачыла чола жер излейдиле:
Жашырын тиргизилген отда жанма.

Къурта болса да, къулагъынг кёб эштсин,
Жаныгъанны алгъыш айтхан сунмайын.
Башынг талчыкъмайын тюз оюм этсин,
Ойлар онгу бир да тауусулмайын.

Жашауда тюбейле аллай фасыкъла:
Факъыраны да артмагъын тонагъан,
Жойкъулланыб, кёзбау эте, тансыкълаб,
Жюрегинде уа тюз ниет болмагъан.

«Аман адам къатынга жууукъ чёксе,
Этегинги кесиб, кери кет» дейле,
Ол кёзбау сёзлерин санга кёб тёксе,
Анга сен кесингча оюм эт, дейле.

«Сабыр тюбю — сары алтын» дейдиле,
Ашыгыб, учхара оюм этме сен.
Тюзле тюз оноуланы истейдиле:
Терсни тюзге санаб, шашыб кетме сен.

Къараны берселе, агъартыб тышын,
Тышыча, ичи да акъ болур, деме.
Терен тинтиб, дурус бил хар болушун,
Сансынмай, юсюнгден кери силдеме.

«Кесим, дегенни эки эрни бирге
Жетеди», арадан жукъ да ётмезча.
Алай хар заманда мен, кесим, дерге
Къалай жарар, халкъынг айыб этмезча?

«Кесим», деген сёзню алышыб «бизге»,
Эс табдыра тегерекде тенглеге,
Шуёхлукъ жолда элте биргебизге,
Биз барабыз бийиклеге, кенглеге.

Халкъынг ючюн жумуш этсенг, эринмей,
Къатышдырмайын игини аманнга,
Махтанчакъ болмайын, сюфю кёрюнмей,
Баш урмайын озуб кетген заманнга,

Теңгинг санга уу сёз бла кьатылмаз,
Машинангы чархы жолда атылмаз,
Миннген атынг да батхакьгъа батылмаз,
Ёр намысынг учуз болмаз, сатылмаз.

1963

САРЫ ТЮЗДЕ

Сары тюзде шыгъырдайла сабанла,
Сабыр желде ары-бери баш ура.
Сабанлада кымылдайла адамла,
Нартюх толу четенлени ашыра.

Къабукъларындан жухларын узатыб,
Ал тишлерин кенг ачыб, кюлген кибик,
Ишаралла нартюх качанла, къатыб,
Халкъ ыразы болгъанын билген кибик.

Халкъ ыразы болады кыйынына,
Ол жюз кере файда бере келгенде;
Жанлаб бай сабанланы кыйырына,
Алада тыкъ-толу мирзеу кӛргенде.

1962

**ФАХМУНГ БОЛСА
ИШНИ ЖАРЫКЪ ЖУЛДУЗУ**

Кертиликни эшигин кенг кересе,
Юлгиолени ишингде тюз бересе,
Чамланмайын изарла сууугъуна,
Махтанмайын тенгинге, жууугъунга.

Элгенмейсе, душман къозуб келсе да,
Залимлик этерге, деб, суюлсе да.
Ленинчи ниетни сыйлы кѳресе,
Анга ѳз фахмунгу толу бересе.

Ненча кере сценада эслесем да,
Ыразыма къараргъа. Ийнан сен да!
Шагъат кѳбдю. Кѳбюсюн да танырса...
Алагъа сормай, манга ийнанырса.

Республикам берди санга сыйлы ат.
Иги ишлеб, энгда да бютюн махтат.
Фахмунг болса ишни жарыкъ жулдузу,
Ажашдырмай элтген эркин жол ызы,

Гъойгъумча, гюлсюз, кѳгетсиз къалмазса,
Аты сыйсыз болгъаннга саналмазса.

1963

КОЛХОЗ ВАЛЬС

Колхоз иш, сени сүйюб,
Жарыкъ жырла айталла.
Иш тындыргъан жигерле
Ишден жырлай къайталла.

Эринмейин ишлеген
Чыгъады эркин жолгъа,
Юйю, малы токъ болуб,
Иши барады алгъа.

Жангы колхоз жашауда
Элпек ырысхы барды.
Эслечи, жаш тѣлюде
Жигитле не къадарды!

Хар жаш—адыллы, жигит,
Жулдузлача, кызла да,
Колхоз тойну жарыта,
Кенг кѣкде жулдузла да.

Жашла, кызла къубула,
Аякъларын шош ала,
Вальсны ариу тебсейле,
Экеу-экеу чайкъала.

Жангы тойну жарата,
Кюлмюш эте, ишара,
Къартла да къууаналла,
Башлайла вальсха бара.

1960

Мелодия Зоя Атанулова
или Атануева

СОВЕТ АСКЕРЧИНИ АНТЫ

Упба этдим Қызыл байракъ къанатын,
Сыйлы кёрюб, ёз къанымча сыфатын.
Айтама, ийнандыра тенглерими,
Кёз гинжимича сакъларгъа жерими.

Ант этеме къоркъмазгъа, элгенмезге,
Совет журтума душман жибермезге,
Не бек сауут таууш эте чыкъса да,
«Шайтан желча» бурулуб ашыкъса да.

Ант этеме терен билим алыргъа,
Намысымы энш этмейин барыргъа,
Халкъ насыбын сакъ къоруулаб туругъа,
Душман чабса, ёчюрюрча уругъа.

Хар заманда таукелме батырлыкъгъа.
Жауабчыма бизге къажар турлукъгъа.
Кёкге чыкъсам, къурч къабымы кнерме,
Душман келсе, къабындырыб иерме.

Ол тигелер, тютюн эте къуйругъу,
Толтурулмай къыралыны буйругъу.
Чырмашырла чабыуулчу жоллары,
Чубур болур бизге тийген къоллары.

Лит этеме тенгизде, кёкде, жерде,
Тауда, тюзде, шахарда эм хар элде
Мамырлыкъны сакълар ючиюн жюрюрге,
Ким дос, ким жау болгъанын шарт билирге;

Дос болгъаннга къарындашча къараргъа,
Керек кюнде болушургъа, жараргъа.
Лит этеме керексиз от ачмазгъа,
Жау чабса уа, андан къоркъуб къачмазгъа.

1959

ВОЛГОГРАДНЫ КЪАТЫНДА

Сабыр болду Волгадагъы сермешу.
Шошлукъ чѣкдю ахсыл кюлюю юсюне.
Душман бла, къан тѣгюше, демлешу
Душманны жыйды от кѣуршоу ичине.

Хар адамдан кесин бийикге кѣрген
Ма былалла — къанлы жауну аскери!
Эндиге дери хорланмайын келген,
Махтаныб кычыргъан эндиге дери.

Душман аскер къалтырайды, къатады,
Халкълагъа этген зорлугъун эскере.
Сюймей, хорланыб, сауутун атады,
Къол кѣтюрюб, кесин пленнге бере.

Кѣблени къанын тѣкгендиле ала,
Волгачы жауабны эзде тутсунла.
Жан даулукъда ѳлмейин сау къалсала,
Чабыуул этнулерин унутсунла!

Совет солдат сыйлы жолун танийды:
Душманны бегитди исси кѣуршоугъа.
Волга жагъасы жангыдан жарыйды,
Батылды Берлин'а къара бушуугъа.

Мен билеме кюйюб аугъан юйлени
Энтда да жангыдан сюелирлерин.
Билеме Волгоградчы сабийлени
Тууб, ёсюб, школлагъа келирлерин.

Къара ёлетден халкъланы къутхаргъан
Жигитлеге махтау — ыспас этебиз.
Кючлю согъушлада таукеллик салгъан
Байрагъыбызны ёр тутуб элтебиз.

Кёб миллетлени кьууургъан, малтагъан
Фашистлени бизни аскерле кьуудула.
Дуньяда бизни аскерни махтагъан
Кёб тилледе жангы жырла туудула.

1943

ЖАРТЫ НАЗМУ

Мен атакагъа
Чабыб барама
Топуракъ къатыш тютюнде.
Жазгъан назмуму
Жарты къояма,
Толу жазарма бир кюнде.

Отла жаудура,
Танкла келелле,
Аллыбыз таба секире,
Бомбовозла да,
Булутдан чыгъыб,
Бугъала кибик ёкюре,

Умут этелле
Башындан къуюб,
Жердегин жерге сугъаргъа;
Тюбюнден атсакъ,
Ашыгъадыла
Къара булутха бугъаргъа.

Кюн жылтырайды,
Жер къалтырайды,
Топуракъ ийис этеди.

Къзауат этген
Махтанчакъ душман
Ызына къачыб кетеди.

Мен атакагъа
Чабыб барама
Топуракъ къатыш тютюнде.
Жазгъан назмуму,
Жарты къояма,
Толу жазарма бир кюнде.

1942

СОГЪУШДАН СОРА

Ол атакагъа
Чабыб барады,
Ажал да аны аллына
Келеди, окъча,
Къоркъуу салады,
Къарамай таукел халына.

Ол атакагъа
Къызыб чабады,
Малтаб барады гюллени.
Солдат унутмаз
Къаты согъушда
Отлу, тютюнлю кюнлени.

Жау окоплагъа
Солдат жетгенде,
Кеси жанын да унутады.
Сер душманланы
Къызгъан башларын,
Эриусюз сермеб, сууутады.

Солдатха къошакъ
Къарыу береди
Душманнга къаны къызгъаны.

Салтача барыб
Сейир тиеди
Къалагъы шкогуну аны.

Согъуш сел болду,
Букъу да чёкдю.
Махорка тартады солдат.
Уруш'а барад,
Жер отда жанад,
Шошлукъ да кычыргъан
халдад.

Жерни тебдиред,
Отла тёкдюред
Ачы урушну барыуу.
Жаугъа къарыйды,
Бютюн жарыйды
Батыр солдатны къарыуу.

1942

КЪЫЗЫЛ КЪАЙЫН

Юсюнден юзмезин желле талагъан,
Черек суу къабыргъаларын жалагъан

Кёк состарда орналыб, чыдаялыб,
Табийгъатдан ырысхыгъа баялыб,

Къызыл къайын терек жашаб турады,
Шукур этиб, жашаугъа баш урады.

Кюн жылытса, ол бютюн кирпилдейди,
Жел урса уа, бутакъларын силдейди,

Бузкъауданда чыккыр-чыккыр этеди,
Къар басса, тѣпбеси жерге жетеди,

Дагъыда аумайды, белинден сыныб,
Не чакъмай къалмайды, къартлыкъдан тыныб.

Журту ючюн ол кюрешед къадалыб,
Кюнден, суудан, хаудан юлюш алыб,

Кюз-арты жел чачын-башын жыртса да,
Къыш боранга къыртчинни чакъыртса да,

Жаз жылытса, капол ийиб башлайды,
Кюнден-кюннге тириледи, жашнайды,

Мор сыргъала жасайла кзулакъларын,
Жай'а бошлайд жашил чапыракъларын,

Тамыр созуб, бутакъ керген къайынны,
Кѣб чыныкълан, кѣбно кѣрген къайынны,

Ата журтха кючюн берген къайынны,
— Туугъан жерим, жашна! — деген къайынны.

1956

ПОЭМАЛА

ЛЕНИН БЛА ТАУЛУЛА

Таулагъа Ленинни аты жетгинчи,
Совет жашау тау тарладан ётгюнчю,
Мудахлыкъ басыб эди ауулланы:
Бийле эзиб жеге элле къулланы.

Тура кетиб, къара туман чачылды.
Къара халкъгъа жарыкъ эшик ачылды.
Чынгыл къаяланы да зангырдата,
Бозжалкъа череклени да жырлата,

Суху ургъан исси жел жетген эди,
Халкъны бугъоудан эркин этген эди.
Ол желге «революция» дей элле,
Аны урунган халкъла кюсей элле,

Ол илячин къанатда келген эди,
Бузлагъан таугъа жылыу берген эди.
Илячин — халкъ башчысы Ленин эди,
Ленин—дуньяны жарытхан Кюн эди.

Ол Кюн батмай турур дайым жарытыб,
Халкъгъа насыбха барыр жол танытыб.

Мен кѳргенме таулуланы халларын,
Эштгенме Ленинге не айтханларын.
Бири айтса: «Ленинд — жашау байрагъы»,
Бирси къошад: «Ленинд — дунья чирагъы».

Таулула жангы юйню битдирселе,
Ол юйге той, оюн эте кирселе,

Анда тагъалла Ленинни суратын,
Кѳз туурада тутар ючюн сыфатын.
Хар заманда анга суюуб къарайла,
Аны бек огъурлулукъгъа санайла.

Эсимдеди, Ленин ѳлген хапарны
Эштгенде, мудахланнганы Малкъарны,
Жарлы, жалчы халкъны къара кийгени,
Элден элге бушуу хапар ийгени.

Халкъ жыйылыб, тау ныгъышны толтуруб,
Бѳрклерин алгъа кийиб, ѳре туруб,
Шургу хапарлагъа тынгылай эди,
Хар сѳзню да терен ангылай эди.

Ленин ызлагъан жол бла жюрюрге,
Ленинни партиясына кирирге,
Кезну-кезну чыгъыб ант эте элле.
«Ленин ѳлгенд — иши сауду», — дей элле.

Къарт Батырбекни уа Ленинге жырын,
Тилей элле халкъгъа ачыкъ айтырын.
Ол башлагъан эди, халкъны къаратыб,
Жырын айтыб, жүрекленни таралтыб,

Бирде жүрек тамырланы тебдириб,
Бирде къаты кюрешге кёл этдириб.

Малкъар халкъы, насып жолгъа тюшюне,
Кертичи болуб Ленинни ишине,
Ленинни намысын бийик сакълайды,
Аны бек терен сүйюб ийнакълайды.

Эсимдеди, халкъны ийнандырыгъа,
Огъур ишни арсарсыз бардырыгъа,
Тау комиссар Ленинни сагъыннганы,
Ол заманда бир даулашны тыннганы,

Ленин, дегенде, халкъ ёрге тургъаны,
Бетлеге хычыуун аяз ургъаны.
Кюнсюз чегетде тургъан ауул кесек,
«Кюнлюм ауулгъа кёчемисиз?» — десек,

Сёзюбюзню эштирге сүймей эди,
Терс жанын, къаты тутуб, иймей эди.
Сора комиссар тёзюмюн ташлады,
Ёчюкгенлеге сёлешиб башлады:

«Буз чегетден, къарангыдан кетерге,
Кюнлюм элге тырхам болмай ётерге

Сизге Ленин буюргъанды, эштигиз,
Анга уа кесигиз оюм этигиз».

Чегетчиле бир-бирлерине къараб,
Комиссарны сёзюм дурусха санаб:
«Ленин'а бизни суйгенден айтханды.
Сау болсун. Комиссар ангылатханды»,—

Деб, эуюлле ишге боюн салдыла,
Кюнлюм элге кёчер акъыл алдыла.
Жангы жерде жангы ауул къурдула,
Кёбге дери алгъыш этиб турдула.

Жолда бара, таулу жашха тюбесенг:
«Алан, окъугъанладанмыса?» — десенг,
«Айхай иги кесек окъугъанма», — деб,
«Ленин атлы окъуу шахарданма», — деб,

Ленинге, партиягъа ыспас эте,
Кенгеш нёгерине, акъыл юйрете,
Санай эди неден окъугъанларын,
Халкъны насыбха тюзетген жолларын.

Бирде тау ауулда юй жана эди,
От жалын тегерегин жалай эди,
Мор тютюн'а, кесин тыкъ теге эди,
Чорбат башына жуммакъ чеге эди.

Къуугъун, этиб, халкъ, чабыб, жетген эди,
Отну ёчюрюм мадар этген эди:

Ким челек бла суу алыб келе эди,
Ким кюе турган хабчюк бере эди,

Жаннган, тютюн басхан юйден тышына,
Буту, кьолу кесеулеге ышыла.
Чыр-мырс эте, юй бютюн жана эди,
Хорусмак ийисден да ала эди.

Суу келтириб, кьуйсала да не кьадар,
Ечюрюрге табылмай эди мадар.
Чачы, кьашы ютюлгеннге кьарамай,
Кеси жанын бир капекге санамай,

Салимат жаннган юйге чабыб кирди,
Отдан алыб бир чулгьамны келтирди...
Жаннган отдан кьутхарды таулу кьатын
Ленинни ташдан ишленген суратын.

Салиматха — ёксюзле анасына —
Кьоншула, тегерегине басына:
«Мугур болма, кьоркьма, абызырама.
Юйюнг кюйгенликге, былай жилима.

Юй ишлербиз, юй хабчюк да берирбиз.
Сени, эгечибизнича, кёрюрбюз.
Ленинни иши, оноуу барлыкьда
Кьадарда тыялмаз бизни жарлыкьда», —

Дей эдиле, кёл этдире, жабсара,
Жюрегине хошлукь, таукеллик сала.

Таулу сабий букварыны ичинде,
Школгъа ол биринчи баргъан кюнюнде,
Кёре Ленинни къууатлы суратын,
«Ленин» деб кёлюнден айтады атын.

Таулула, Ата журт ючюн урушда,
Уруш отда душман бла согъушда,
Ленинни байрагъын бийнк кётюрюб,
Сермешгендиле, къазауатха кириб.

Чинар агъач ичи жол бла барсанг,
Чинар тереклеге тюрслеб къарасанг,

Таулу бичакъ бурну бла къазылыб,
Кёрюрсе терекге уллу жазылыб,—
Бизни Ленин, Ленин, — деб накъышлауну,
Таулу жолоучу аны алгъышлауну.

Къаячы къая башына жетеди,
«Ленин», деб, къаягъа жазуу этеди —
КПСС деб, жанында жазады:
Алагъа аны кёлю бек тазады.

Ленин атлы колхозла, школла къурай,
Кюнден кюннге жарыкъ жашнай, жылтырай,
Ильични чиракъларын кёб жандырыб,
Насыб жашаугъа тюз атлам алдырыб,

Таулу халкъым да керди къанатларын,
Толтура Ленинни осуятларын.

Ленинчи партия халкъны элтеди,
Шуёх, насыб жашаугъа юйретеди.
Ленинизм — байракъды битеу халкълагъа,
Аны ёрге тутуб барабыз алгъа.

1959

ЖУЛДУЗХАН

Поэма

І. ТИЛСИЗ ШАГЪАТЛА

Кавказ таула — деу къаяла,
Бийикледен къарайсыз,
Таракъ-таракъ тизилишиб,
Булутланы тарайсыз.

Сизден туман кетюрюлсе,
Тегерекни кересиз,
Бирден бирге кезиу-кезиу
Жел, боран жибересиз.

Ач бөрюча, жел улуса,
Талай къоркъуу саласыз,
Қурт юзюлсе, сиз бютюн да
Бек дауургъа къаласыз.

Арагъызда шырылдайла
Чучхур акъгъан тауушла,
Башыгъызда сюзюлелле
Чыгырбаш къара къушла,

Ешюнюгюзню жасайла
Залкъыды, артиш, къайын.

Сейирсиниб, ийнакълайма
Мен сизни кѳрген сайын.

Сагъайыбсыз, сахиниксиз,
Тынгысыз Кавказ таула!
Неди сизни ютюк этген
Къудуретде сылтаула?

Кѳк, кюкюреб, жауун жауса,
Жашнаб-жашнаб турады;
Къаяланы, мукаланы
От элия урады.

Сары ырхыла келелле,
Талаб къолну, къырны да,
Бирге сюрюб, мулдушхулаб
Ташны да, зыгъырны да.

Жауун тохтаб, кюн ачылса,
Къыртиш, тау да жылтырайд.
Ашыкъгъан суху черек да,
Ох-тух эте, къалтырайд.

Жашил къатапа ранлада
Жугъутурла кютелле,
Болса да тарх-турх тауушла
Аланы юркютелле.

Жокъ эди онг алагъа да
Юркмей, къачмай жюрюрге,
Бир чыгъышдан бирсисине
Ишанышлы кирирге.

Кийикле, къанатлыла да
Тынгысыз жашай элле,
Тохтамай душмандан къачыб
Баргъаннга ушай элле.

Мараучу да амалсыздан
Илине эд жашаугъа,
Саут алыб, чубур болуб
Тырнакълай эди таугъа.

Жыр да барды: «Мараучудан
Жазыкъ туугъан жан болмаз.
Мараучуну нюр бетинде
Чырай болмаз, къан болмаз».

Кириш къаяла ичинде
Малкъар халкъы жашай эд,
Темир чалдишге бекленген
Къара къушха ушай эд.

Тардан чыгъаргъа жол ишлей,
Жона эди къаяны.
Андан сора да къайгъысы
Аз туююл эди аны:

Мал кюте эд, жер сюре эд,
Угъа да бара эди.
Къая ташха жанын тиреб,
Юй межам сала эди.

Душман чабса — къан теге эд,
Хуналагъа, ташлагъа.
Жаудан къалай сакъланыуну
Юйрете эд жашлагъа.

Жау хорласа, суймегенлей
Анга боюн сала эд,
Зорлукъ боюнсагъа кириб,
Къулу болуб къала эд.

Залимликге кѣб тѣзалмай,
Къулла къозгъала элле,
Жаулагъа дерт жетдирирге
Терк сауутлана элле.

Жашыртын гюрбежиледе
Къамала ишлей элле.
«Не эркинликни алырбыз,
Не ёлюрбюз», — дей элле.

Садагъы, шкогу болмагъан
Къайын къазыкъ къурай эд,
Къайгъы кѣтюрюлюр кюннге
Хазыр болуб тура эд.

Солуу табмай, жегиле эд
Кечесинде, кюнюнде;
Ишчи таулу эзиле эд
Юч душманны тюбюнде:

Дин кёзлерин байлай эди,
Бий бойнуна мине эд;
Къоншу жау да, чабыб жетиб,
Жояргъа тебине эд.

Таулу тишируу'а эрде,
Къулгъа да къуллукъ этиб,
Кёб жылланы инжигенди,
Бютюн бек азаб жетиб.

Айтчыгъыз, мазаллы таула,
Халкъымы ал жашауун;
Къачан, къалай жыртылгъанын L a
Чырмалышхан зор ауун?

Айтчыгъыз, жарыкъ жулдузла,
Тау кечени болушун,
Жаш жыйынны жылкыы
сюрген
Душман бла согъушун!

Суху черек, жырчы черек,
Ангылатчы жырынгы!
Ненча кере алышханса
Айланчынгы, сырынгы?

Къара жамычы къанаты
Шорхалада кёрюне,
Ненча жигитни элтгенсе,
Не зат келиб кёлюнге?

Ючден эшген къара чачла
Юзмезингде табылыб,
Ненча ана къыбты ургъанд,
Кёз жарыгъы жабылыб?

Учхан желле, чорбатланы
Сибириб сылагъансыз,
Кёб кечени ожакълада
Бурулуб жилягъансыз.

Айтмаймысыз, ол заманда
Кимге сыйыт этдигиз?
Жауаб бермей, сызгъырышыб,
Къайры учуб кетдигиз?

Тауда бу тилсиз шагъатла
Кёрдюле кёб халланы:
Малкъарда эркинлик ючюн
Акыгъан кызыл къанланы;

«Тёре ташха» аркъан бла
Байланган жарлыланы,
Танг атхынчы гыжы болуб
Ёлген малкъарлыланы.

Тилсиз шагъатла кёрдюле
Кечелени, кюнлени;
Эркинлик ючюн кюрешде
Отланы, тютюнлени.

Тау да, суу да, жулдузла да,
Жел да жауаб этмейле.
Сангырау, тилсиз шагъатла
Соруууму эштмейле.

Угъай, манга тюз сёз айтыр
Октябрь тилин ачхан,
Уруш этиб, къан тёкдюрюб,
Къара зулмуну чачхан

Малкъар халкъым.
Большевикле
Кадетлени къуугъанын
Айтыр халкъым, жангы жашау
Отда къалай туугъанын.

Бушуу да, къууанч да кёрген
Аууллагъа барама,
Жашауну, кёбден сынагъан
Таулулагъа сорама.

Жашау жолуну болушун
Сорама Жулдузханнга.
Къарт болса да ол санайды
Керти хапарын манга.

2. ЖУЛДУЗХАННЫ ХАПАРЫ

«Сен, балам, нек эскертесе
Мудах озгъан кюнлени,
Юйле кюйюб, къол бойнунда
Чарс болгъан тютюнлени?»

Мени да неге сурайса?..
Къурум юйде жашай эм,
Къара булут тумалагъан
Жангы айгъа ушай эм.

Бирде чыгъа тууралагъа,
Бирде бугъа мюйюшге,
Юйреннгенем къарт анамдан
Тиширыу этген ишге:

От тиргизиб, сютге къараб,
Айран уюта эдим,
Арбазымы, отоууму
Таб таза тута эдим.

Урчукъ бурсам, мычымайын
Къолдойнагъан тола эд.
Чебкенликге деб, бой ийсем,
Юч минг чыкга бола эд.

Чоллакъ атыб, чебкен сокъсам,
Тауатыма олтуруб,
Къоба эдим, солуу алмай,
Къоюн агъач толтуруб.

Терк келе башлагъан элле
Юйюбюзге къонакъла,
Араларында келтириб,
Къарамыйыкъ омакъла.

Алларына тебси салсам,
Бетиме къарай элле,
Сора, бир-бирге кёз кысыб,
Аз-аз ишара элле.

Хичиними махтай элле:
«Нечик татлыд!» дей элле.
Сюзген бозамдан ичселе,
Кёб алгыш эте элле.

Сорургъа уа амал жокъ эд
Аланы кеслерине:
Мени кёргенде не затла
Тюшгенин эслерине.

Бир ыйыкъдан келечиле
Къайтхан элле бизни юйге.
Ала мени тилей элле
Кюйсюз къарт Къубадийге.

Атам, анам сёз бердиле,
Жарашдыла къалыннга.
Атаргъа хазыр болдула
Мени отха, жалыннга.

Жиляй эдим кече, кюн да,
Тенглериме тарыгъа.
Унамай эм, ёлтюрсе да,
Къубадийге барыргъа.

Къайгъы этиб, хайран болдум.
Кечиндим бир бѣлекге.
Башымы атарыкъ эдим,
Къутулалсам черекге.

Бирде, жасы ууахтыда,
Къоншу кызым келгенед.
«Жуллуй, менме, былай
чыкъчы.
Сѣюм барды»,— дегенед.

Кертиди «Ишанган башны
Суу элтир»,— дегенлери.
Сезмеген эм, неках этмей,
Урларгъа келгенлени.

Тышына чыгъа баргъанлай,
Мени биреу сермеди,
Биреу да аузумдан тутду.—
Кычырыр онг бермеди.

Жалан да «Тылпыу!» деб,
жангыз
Бир сѣз айталгъан эдим.
Андан сора, эсим аууб,
Къыркылыб къалгъан эдим.

Эр юйюю отоуунда
Кючден тиргизилгенем,
Мени къайры элтгенлерин
Ол заманда билгенем.

«Кет-кет, аурунг, тунчукъдура
Эдигиз да сиз муну»,—
Деб, бетиме сылай элле
Къатынла сууукъ сууну.

Къыбтычыгъа къыркъар къоюн
Атханлай этген элле:
«Энди ол — эр, сен'а —
къатын», —
Деб, къоюб кетген элле.

Алай бла жашаб турдум,
Инжиб турдум тузакъда,
Тюзлюк да, тенглик да къалыб
Тиширыудан узакъда».

Кюн къууурмайд, сууукъ
бузмайд
Бизни таулу къызланы,
Къартлыкъда да эсленелле
Жашлыкъ чирай ызлары.

Къалай жазгъын Жулдузханны
Жашлыгъында сыфатын?
Къыз суратын айтмай къойду
Акъ кекелли къарт къатын.

Жулдузханны къыз заманы
Керти да жулдуз эди:
Элде намысы жюрюген,
Ол бир ариу къыз эди.

Ишге жетсе, жигер эди
Къызланы кёбюсюнден,
Махтау хапар жүрюй эди
Жулдузханны юсюнден.

Тойгъа чыкъса, сюзюле эд,
Сууда бабпуш баргъанлай.
Сыфаты кёб тура эди,
Кёз юсюнде кългъанлай.

3. ЧУРУМ

«Жаш табмай, энтда къыз
табсанг,
Кёб жилярса, улурса.
Итге атылгъан суюкча,
Юйюмден тыш болурса.

Не да гатча кючюгюнгю
Кюл къуюб кълдырырса,
Не аны кълрангы кече
Черекге атдырырса.

Жаш болса, тукъум-жукъ
болуб,

Кьерме бёркню ёрге,
Къулагъымы бурсала да,
Кюреширме тёзерге.

Эсги тонуму сатсам да,
Кълрманлыкъ мадарырма.

Артымда къалыр чирчикге
Къууаныб бир жарырма.

Боллукъду энди башымы
Бедишликге къойгъанынг,
Тенглерими арасында
Бетими кѣб жойгъанынг.

Эштмей къойсанг айтханымы,
Артда сокъуранырса.
Сен мени кишилигим
Ол заманда танырса»,—

Деб, Къубадий жаш къатынын
Ачыудан жара эди,
Жаралы айыугъа ушаш,
Мурулдай бара эди,

Юйюнден муштухул чыгъыб,
Тиякъ алыб къолуна,
Асыры ачыуланнгандан,
Тюзелялмай жолуна.

Алай дагъыда жетмеди
Къарт Къубадий муратха,—
Ючюнчо кызы да тууду,
Ушаб айбат суратха.

Къубадий къашларын туююб,
Отоу таба баргъан эд,

Къатынына къутургъандан,
Кёзлери кызаргъан эд.

Сора ол саусуз къатынны
Жнягына ургъанед,
Сау бир айны юйюрюне
Къайтмагъанлай тургъанед.

Ай озгъанда келген эди
Къубадий юйюрюне,
Тозураб, азыб, кеф болуб,
Жан-жанына сюрюне.

Къатыннга кюкюрей эди,
Сабанында жетгенча,
Жууаш къатын Къубадийге
Уллу палах этгенча.

Тутумсуз чурумну къураб,
Толу юйюн ояргъа,
Юй тамата нек тюзелди
Кеси бетин жояргъа?

Къубадий къатынын кёйду,
Сюдге, жолгъа да бармай,
Къызлалла деб, сабийлеге
Мюлкден юлюш чыгъармай.

Жулудузхан шош жиляй эди,
Кёб зат келиб эсине,

Билялмай тул жашауунда
Не боллугъун кесине.

Кетген эди ата юйюне
Жулдузхан кысталгъанлай,
Сау атадан ёксюз кълалгъан
Юч сабийин алгъанлай.

Къарт Къубадий Жулдузханны,
Бир бош чурум табханлай,
Атхан эди, балын эмиб,
Балауузун атханлай.

4. АТА ЮЙЮНДЕ

Жулдузхан ата юйюне
Сабыр жилий кълйтханда,
Не зат ючюн кысталгъанын,
Кёлю тола, айтханда,

Къарт атасы ачыуундан
Тегерегин сермей эд,
Кийиз кълбындан чыгъарыб,
Таулу шкогун жерлей эд.

Сора, терк, абидез алыб,
Намазлыкълга жете эд,
Намаз къллыб, дууа тутуб,
Кълстау тилек эте эд:

«Я, аллах, сен Қъубадийни
Сокъурандыр»,— дей эди.
«Алай болмаса, жаханым
Отда жандыр»,— дей эди.

Сора, арыкъ бойнун соза,
Эфендиге бара эд.
Қъызына жетген зулмуну
Ол, тарыгъыб, санай эд.

Эфенди уа къайырылды,
Тарыгъыуну алмады,
Қъубадийни терслигине
Аз да боюн салмады:

«Аллах кеси бермегеннге
Файгъанбар не беред?» — деб.
«Жети кере къатын алгъан
Муслиманнга тѳред»,— деб.

Бекболат'а, мудах болуб,
Қъайтхан эди юйюне,
Ачыуланыб, эфендини
Жауаб берген кюйюне.

Ант эте эд эфендиге
Энди бир да сормазгъа,
Тюзлюк этер деб, аллына
Емюрде да бармазгъа,

Динге уа кѣуллукъ этную
Бираз сел болгъан эди.
Тюзлюк ючюн кюреширге
Кѣлюне алгъан эди.

Старшина да, сюд да, бай да
Бир хыйля эше элле,
Жарлы халкъны эзер ючюн,
Бирча кюреше элле.

Жулдузхан да билген эди
Залимлени халларын:
«Тул тиширыу — сынган
табакъ»
Деб, кюлюб кѣойгъанларын.

Кѣыйналса да кѣадарына
Жулдузханны жүреги,
Жашаргъа онг бере эди
Эки кѣанжал билеги.

Кюндюз ишден арыб келиб,
Кече жүн тарай эди,
Кѣарыусуз сабийлерине
Ишанмай кѣарай эди.

Бирин кѣолундан тутханлай,
Бирсин кѣойнуна алыб,
Барыучу эд жумушуна,
Кѣадарына бой салыб.

5. КОМИССАР КЪАТЫН

Октябрны сакъ желлери
Тау элlege жетдиле.
Бир-бирни сюре, ашыра
Бушуу кюнле кетдиле.

Қъан адыргыгъа къалдыла:
«Акъсуюкле», чанкала;
Аз-аз оюла башлады
Залимле тургъан къала.

Тамычыла жыйылсала,
Жауун болад, кёл болад.
Аязла бирча урсала,
Қъала ойгъан жел болад.

Шаудан суула къошулушуб,
Черек болуб баралла,
Черекле бирге жыйылыб,
Тенгиз болуб къалалла.

Тенгиз'а, чайкъала кетиб,
Кёмюк этиб, кёбеди,
Эсги кемелени, малтаб,
Толкъунлагъа кёмеди.

Халкъ къозгъалыу кётюрюлюб
Тенгизча, юфгюре эд,
Толкъунларын жан-жанына
Ашыкъдырыб сюре эд.

Алтын окъа кюн таякъла,
Жарытыб тауну, тарны,
Жылытдыла, къобардыла
Мудах къара Малкъарны.

Большевикле, сауут алыб,
Халкъгъа кёл этдирдиле;
Тау бийлеге, залимлеге
Дертлерин жетдирдиле;

Халкъгъа хыйля этгенлени
Оноудан ташладыла,
Жерлени уа жан башындан
Юлешиб башладыла.

Хар ауулда, сыйлы кёрюб,
Къызыл байракъ салдыла,
Жангы жашауну оноун
Къолгъа таукел алдыла.

Жулдузхан да къойду энди
Мугурайыб жашауну.
Эсине кёб тюшюрсе да
Келинликде баш ауун,

Къатынланы нёгер этиб,
Жыйылыугъа келди ол.
Анда билди тюз болгъанын
Большевикле салгъан жол.

Жулдузхан халкъны аллында
Жарыкъ сѣлеше эди:
«Жашасын бизге кюн берген
Совет власть!» — дей эди.

Дей эди: «Мен большевикме.
Большевиклей ёлюрме.
Тенглик ючюн, Ленин ючюн
Жанымы да берирме!»

Эл жыйылыугъа келгенле
Къызыу къарс ура элле.
Бир-бирле уа анда-мында
Къаш туйюб тура элле.

«Тауукъ хоразча къычырса,
Ол игиликге болмаз.
Эл, къатын оноугъа къалса,
Ёмюрюнде да онгмаз»,—

Деб, къызылбоюн Мухара
Арлакъда сѣлеше эд;
Элни ишин ояр ючюн,
Къаныгъыб кюреше эд.

Бир бѣлек ауузачыкъ да
Анга тынгылай эди.
Аны агитациясын
Тюзча ангылай эди.

Мухара туралмай эди
Олтуруб, тынчайгъанлай:
Сёз жая эд, мант къауура
Мырхыкларын жайгъанлай.

Къулакъ салгъан адамлагъа
Ол жашырын жете эд,
Хар бирине, жилян тилин
Сууургъанча, эте эд;

Мюйюшледен къарай эди,
Къабыб, уун жаяргъа,
Чола адамны марай эди
Келепеннге бояргъа.

Ол терк-терк туракълай эди
Жаш колхозну чачаргъа,
Къауал быргъыланы жерлеб,
Жыйын къураб къачаргъа;

Алай, битмей, сибирилди
Эше баргъан аулары:
Суууруб атдыла кесин
Туугъан эли, таулары;

Дагъыда, элден юялмай,
«Кечигиз»,— деб, баш урду,
Эл'а, сюдюн этиб, аны
«Салавкийге» ашырды...

«Окружнойдан» келиб элле
Салих бла Николай *,
Жарлыланы энчи жыйыб,
Селешдиле бир талай.

Айтхан элле партиягъа,
Комсомолгъа алыудан;
Властха къажау тургъанланы
«Къара чёбге» салыудан.

Эл жыйылды.
Жулдузханны
Комиссаргъа салдыла.
Тиширыуну сёгючюле
Армау болуб къалдыла.

Жангы жолда батыр барды
Таулу комиссар къатын,
Жигер ишлеб, терк айтдырды
Халкъгъа кесини атын.

Партияны тизгинине
Биринчи болуб кирди.
Таулу тиширыулагъа ол
Кёб жангы ыз билдирди.

* Салих Кумуков бла Николай Виноградов — Партияны, Малкъар окркомуну оноучулары.

Къызыл косынка къысады
Къара бота орнуна,
Қарандаш, къагъыт да алыб
Тебирейди жолуна.

Эринмейин айланады,
Халкъны ишге къобара,
Эркин, батыр селешеди,
Хар орам сайын бара.

Элсоветде, стол артында
Олтуруб, оноу этед.
Керек болса, атха миниб,
Малгъа, къошха да жетед.

«Сума» жыйыу, налог жыйыу
Ишин толу бардырды;
Қыонкъулдели тау суулагъа
Бек кепюрле салдырды.

Қыая жухну, лагъым салыб,
Атдырыб, ойдурады,
Тарны ичи бла таугъа
Жол ишлете турады.

Кеси да, жугарны алыб,
Ишлейди къызаргъынчы,
Жолчу жыйынны ишине
Жигер юлгю салгъынчы.

Жулдузхан окъуб бошагъанд
«Уллулагъа ликбезни».
Алгъынча сезалмай къалмайд
Айтылгъан орус сёзню.

Ол малкъар, орус тилде да
Газет окъуйд чырмалмай,
Китаб тюкениге кирсе уа,
Озмайды, китаб алмай.

Жулдузхан, эри къойса да,
Абызраб къалмады,
Кюйсюз эрине жалына,
Бойнун соза бармады.

Жарлылыкъ да анга, буууб,
Артмакъ алдыралмады,
Мугурайыб ойсуаргъа
Бойун салдыралмады.

Адыллы, жигер къатынны
Кёбле да тилей элле.
«Хар сабийини насыбы
Биргесинед», — дей элле.

Жулдузхан эрге баргъанед
Устаз жашха — Нюзюрге,
Ол'а керти ата болду
Къарыусуз къыз юйюрге.

Нюзюр эл тюкеннге барса,
Анда кѣб тура эди:
Еге кыызчыкъларына деб,
Саугъала сурай эди.

Жыйрыкъ, чурукъ, кюпес алыб,
Бек кыуаныб кыайта эд.
Жандан суйген кыызларына
Кѣб ариу сѣз айта эд.

Кыубулта эди аланы,
Окыуугъа юйрете эд,
Дерсге бара, эл школгъа
Биргесине элте эд.

«Мени кыарылгъашчыкълары-
рым —
Кыызчыкъларым», — дей эди.
Не рысхыны да алагъа
Хар заман излей эди.

Тура кетиб «бѣрк» кыошулду
Жулдузханны юйюне.
Кѣбле да сукълана элле
Бу юйюрюню кюйюне.

Тенглери, жанлаб, Нюзюрюню
Кыулагъын бура элле,
«Тобар улан «тоб» деб,
тууду», —
Деб, кюлкю кыура элле.

Дагъыда бир къауум къоншу
Къууаныб жете эди.
«Жашынг жашар сюек
болсу», —
Деб, алгъыш эте эди.

Нюзюр, жашчыгъын кѳргенде,
Ишара эд, къууана.
Аны эштиб, Къубадий'а
Къалды, жюреги жана.

Ол кимден сѳз эштеме, деб,
Ерге, эншге ѳте эд,
Къуукъаратон къатынына
Хыны-суху эте эд.

Кечелени кюнле сюре,
Заман терк узаяды,
Къышдан сора уа жай келе,
Таурухларын къояды.

Жулдузхан да заманында
Жигер эди, тирн эд.
Элкъуарар комиссарладан
Бек белгили бири эд.

Заман тау сууча барады.
Озуб кетдиле жылла.
Энди тауда аз туююлдю
Жигер, ѳткюр къатынла.

Тиширыула, кишилеча
Эркинликли болдула,
Илму бла жарыкъланыб,
Кёб усталыкъ алдыла:

Кими — колхоз председатель,
Кими — школда директор,
Кими — телефонисткады,
Кими — сюдю, не лектор.

Айтхылыкъ тиширыуланы
Къайсы бирин санайым!
Сёз — созукгуду. Созмайым.
Андан ары барайым.

6, жулдузханны къызлары

Айланчлы, ёрлю болса да
Алгъын жашау ызлары,
Жарыкъ жолгъа къутулдула
Жулдузханны къызлары.

Тамата къызы — Хафисат
Учителлик этеди,
Элде школда сабийлени
Тюз ызгъа юйретеди;

Эри уа бригадир болуб,
Қолхозда махталады,
Хар жыл сайын эришиуде
Алчы болуб барады.

Экиси да жашайдыла.
Ишлейдиле къадалыб,
Не сылтау да айырмазча
Аккылыны бирден салыб.

Алада татлы жашаугъа
Кёбле этелле сейир,
«Акъ кёгюрчюнчюгюм», —
дейди
Хафисатха Юзейир.

Къубадий бош жиреннгенед
Кесини кызыларындан,
Энди уа сукълана къалды
Аланы ызларындан.

Ол къарт, къарыусуз болгъан-
ды
Кёб табса да кийим, аш,
Битеу да гупбурланнганды,
Соруу белгиге ушаш.

Кызыларындан аягъанын
Энтда эркин ашасын,
Ала анга кыызгъанмайла,
Ол не кёб да жашасын.

Жулдузхан'а, агъарса да,
Саулукълуду, жарыкъды,
Халгъа кёре, тирилейин
Танг кесек жашарыкъды.

Жарыкъ жюрюйдю Жулдузхан,
Къадарына къууана.
Огъурлуду, кѣб жашасын
Тюзлюкню суюген ана!

Ортанчы къызы Жулдузну
Сют фермада ишлейди.
«Коммунистча урунууда
Алчы болурма», — дейди.

Кичи къызы уа Жулдузну
Институт тауусханды,
Баям, сиз таный болурсуз,
Ол'а врач Майрусханды.

Акъ халат, акъ бѣркчюк кийиб,
Халкъгъа къуллукъ этеди,
Халкъ саулугъун сакълар
ючюн

Къайры да терк жетеди.

Жалан сагъыныб къойсам да
«Майрусхан» деген атын,
Кесигиз, сормай билесиз
Аны ишин, сыфатын.

Ай чыкъгъанды.
Жылтырайла

Таулада чиран бузла.
Чууакъ кече, бийик кѣкде
Кѣрюнелле жулдузла.

Барды бир бек жарыкъ жулдуз
Акъ жулдузла ичинде.
Барды элде бир ариу къыз
Ариу къызла ичинде.

Чолпан жулдузгъа ушайды
Чырайы Майрусханны.
Уллу насыбы боллукъду
Майрусханны алгъанны.

Бийик бойлу, инчге белли,
Узункирпик, къаракёз.
Излесенг да, табалмазса
Аны кибики татлысёз.

Сабыр сёзю жюрегинге
Хычыуунлукъ салады,
Сууукъ жаргъан гырхы
кЪОЛГЪА
Жау сюртгенлей болады.

Дум къарады эки къашы,
Бурмады кекеллери;
Белинден эншге озалла
Толу чач эшгенлери.

Акъ бетинде ингиликле
Танг ылызмы кибикиди.
Чиммакъ эркин мангылайы
Къолаяздан бийикди.

Ишарса уа, жиягъында
Гитче батычукъ болад;
Кѣзю кѣзюнге къараса,
Эсингде кѣбге къалад.

Жулдузхан керти да жулдуз
Кѣре эдим таулагъа.
Къаллай кызла ёсдюргенди
Къыралына саугъагъа!

Сау болсунла кыйынлыкъгъа
Бюкдюрмей ёталгъанла,
Сау болсунла жарыкълыкъгъа
Эркин кѣпюр салгъанла!

1960.

215
4
860

ШУЕХЛА АРАСЫНДА

БАШЛАУ СЕЗ

(Пролог)

Адабият шауданлары
Бёртюб, чыггыб келсинле,
Уссаб болгъан окъуучугъа
Сериуюнлюк берсинле.

Жазсам эди бу къууанчны,
Сууча бардырыб барын,
Айтсам эди, шарт суратлаб,
Къонакъланы хапарын,

Базынырем, кёрюр ючюн
Тау мукалгъа къонаргъа,
Малкъар адабият юйге
Мен да бир таш жонаргъа;

Адабият юйюбюзню
Къаларгъа, ёсдюрюрге,
Аллай мекамны ичине
Къууанч эте кирирге.

Ким биледи, кёксюл мукал
Терк оюлуб кетмесе,

Будуман этдириб, мени
Биргесине элтмесе,

Тырнакълайым тау мукалны
Тѣпбесине, башына,
Жютю состар чукуйланы
Арасында жашына.

Элиме келген жоллагъа
Къушча жютю къарайым,
Мамыр келген къонакъланы
Татлы кѣрюб санайым.

Халкъыбызда, сыйлы кѣрюб,
Къонакъ алыу тѣреди.
Жарыкъ бетли халкъыбызны
Хар къонакъ да кѣреди.

Шуѣх келсе — жери хазыр:
Сыйлы шинтик салабыз,
Жау келсе уа, къолубузгъа
Сауут-саба алабыз.

Ийнакълайбыз шуѣхланы,
Къардаш бетлерин таныб,
Чыгъыучубуз алларына,
Туз бла гыржын алыб.

Б и р и ч и б а ш ы

1. ОКЪУУЧУ БЛА СЁЛЕШИУ

Узун назмуну жазама,
Айырылмай жеримден,
Алай жазар юлгю алыб
Мен бир антлы тенгимден.

Къайсынны да аз тюйюлдю
Къыйырсыз ийнарлары:
Узундан кёкге жетелле
Аны «Кёк чинарлары».

Къайсын сёзде айтычуду,
Тергеуге алмай муну:
«Сёзню къысхасы игиди,
Жыжымны уа — узуну».

Этмей, ийне бла жерде
Терен кёрню къазгъанча,
Уллу орус поэт кеси
Назмусунда жазгъанча,

Ыразыма, сёзню созмай
Айтыб, юзюб берирге,
Сёзлени тар кебге къуюб,
Магъананы керирге.

Бек сюеме назму тизгин
Тау сууча терк барырын,

Айтылынган магъананы
Толгъан айча жарырын.

Жарырын, бек жарытырын,
Ауанала къалдырмай,
Хар ойлагъан затларынга
Мутхуз сыфат алдырмай.

Не медет, бир-бирде хапар,
Резинча, созулады.
Кёб ангылатыр умутунг
Эсленмей озулады.

Уучу суймейд, уугъа барыб,
Къурлай къайтыб жатарын.
Ол сау ыйыкъ жюрюй кетиб,
Бир кюн табад атарын.

Поэт да башха туйюлдю
Кёб къыдыргъан уучудан.
Алайды да, кечгинликни
Тилейме окъуучудан.

Бу назмуну магъанасын
Билирге ашыкъгъанда,
Алындан башлаб, солумай,
Бёлмей окъуб чыкъгъанда,

Окъуучум, сен бек чамланма,
Хапарны узайтды, деб,
Къысха жантауну орнуна
Ат аркъан узатды, деб.

2. ТЕРК БОЙНУНДА

Кѳргенмисе Терк бойнунда
Татартюп минарасын?
Тийрени кѳрюрге суйген
Анга чыгъыб кѳарасын.

Окѳа кибик жылтырайды
Ашыгъышлы Терк сууу,
Бѳлюнмейин эштиledi
Кѳулагъынга шуу-шууу.

Ол озгѳан ѳмюрде кибик,
Жаныуарча секирмей,
Шууулдаб, шырылдаб бара,
Керексизге ѳкюрмей,

Сырыннганды, сыйыннганды
Сабырлыкѳны сырына,
Жарыкѳ ѳнлю эжиу эте
Жангы жашау жырына.

Анда-мында кѳара таула
Сойланышыб жаталла,
Жомакѳдагѳы гаммешлеге
Кеслерин ушаталла.

Аланы этеклерине
Кѳыйырлыкѳча тигилиб,
Барады сыйдам чайыр жол
Дарьял тарына кириб,

Легковойла, жюк ташыгъан
Машинала къуууша,
Учадыла сыйдам жолда,
Бир бирине жуууша.

Таудан ургъан салкъын аяз
Ашыгъыуун къояды,
Алтын кюн да бетибизге
Нюр жарыгъын къуяды.

Тау башында акъ булутла,
Мамукъ къалаула кибик,
Чукуй, тупбур кёрюнелле
Къар басхан таула кибик.

Кёз жетдириб, къууанабыз
Табигъатны халына,
Бютюн да бек къууанабыз
Халкъны байлыкъларына.

Къууанабыз совет халкъны
Къардаш миллетлерине,
Аланы бир юйюр этген
Жангы адетлерине.

3. ЧЕКДЕ ТЮБЕУ

Биз келгенбиз къонакълагъа
Чегибизде туберге,
Ёз халкъыбызны атындан
«Жууукъ болугъуз!» — дерге.

Майна, жылтыраб чыкъдыла
Боз жолда машинала,
Баям, къонакъланы алыб
Келе болурла ала.

Бир бирни ызындан ала
Айбат сылжырашалла,
Кёпюрню юсюнден ётюб,
Бизге жууукълашалла.

Дос досну къатына келсе,
Женгил тууады сезим:
Аллыбызгъа жете келиб,
Уюб къалды къара «ЗИМ».

Анга нёгер машинала
Ызындан тизилдиле,
Машиналада къонакъла
Къонакъбайны билдиле.

Къонакъла, жарыкъ ишара,
Чыгъышалла тышына,
Автомобиль эшикlege
Умбашлары ышыла.

Къызыу барады арада
Къол тутуу, къучакълашыу,
Тансыкълашыу, бир юйюрча,
Упбашыу, ийнакълашыу.

Ахматланы Раисады *
Тау намысха баш ургъан,
Чечен чекден бизге дери
Къонакъланы ашыргъан,

Къара къашлы, субай санлы
Раисабыз кюледи.
Ол жарыкъды, къууанады,
Тау адетни биледи:

Тюркменли жазычуланы
Келтирди сау — саламат,
Келтирди да, адетдеча,
Этди бизге аманат.

Раисаны аманатын,
Мангылай кериб, алдыкъ.
Танымагъан да танышыб,
Бир жыйын болуб къалдыкъ.

Жолда къургъан радиобуз
Тюркмен тартыу тартады.
Жарыкъ кюн да бу къууанчны
Бютюн бек жарытады.

Энди тизилиб барабыз
Суу, бойнунда салкъыннга.
Сейир хычыуун кёрюнед,
Тенгинг келсе къатынга!

* *Ахматланы Раиса* — чеченли поэтесса.

4. алтын мюйюз ойнайды

Къатапа кюйюз жайгъанча,
Жайылыб жашил къыртиш.
Апы юсюнде башланды
Энтда да бир жангы иш.

Алтын мюйюзню тутдурдукъ
Кешокланы Алимге,
Быллай ишге да бек уста,
Намыслы мугъалимге.

Кесигиз да таныуучусуз
Къабартылы поэтни.
Ол сейир уста биледи
Халкъыбызда адетни!

Жугъутур мюйюзню, эрляй,
Чагъырдан толтуртады,
Къонакъланы алларына
Элтиб, ёрге тутады.

Алтын сынжырлы мюйюзню,
Толу бошлаб жолуна,
Алгъыш айта узатады
Таматаны къолуна.

Берды Кербабаев алды *
Берекетли мюйюзню.

* *Берды Кербабаев* — тюркмен халкъны айтхылыкъ жазуучусу.

(Айыбсыз ашыргъан болур
Муну кибик кёб жюзюню).

Аны алгъышы эштилед,
Алгъа чакъыргъан жырча.
Къолунда мюйюз да ойнайд,
Ахалтекин ажирча.

Къабарты-Малкъар тёрени
Берды дурус кёреди,
Ёзюню туркмен халкъындан
Бизге салам береди.

Ол айтханнга нёгер бола,
Жолоучу жолдашлары,
— Берекет берсин! — дейдиле
Халал жюрекден бары.

Заман учханча кёрюнед
Сейтакланы Бекиге *.
Керти да сагъат мардабыз
Жууукълашды экиге.

Чеченли поэтлени да
Бошладыкъ ызларына,
Ыразы болгъаныбызны
Билдириб хар барына...

* *Беки Сейтаков* — тюркменли белгили жазыучу.

5. КЪАМБОЛАТДА КЪОНАКЪДА.

Сабыр-сабыр сѣлешеди
Тарчокъланы Қъамболат.
Ол тюз ниетли адамгъа
Нѣгер болад, жан болад.

Тынгылайбыз «Сабанланы
Бийчесини» бийине.
Ол чакъырад къонакъланы
Туз гыржыннга — юйюне.

Жарлы тойюл аны юйю
— Ленин атлы колхозу.
Ол да табар къонакълагъа
Шишликге семиз къозу.

Къамболатны алгъа салыб,
Аргуданнга келебиз.
Бай колхозну жарыкъ бетли
Адамларын кѣребиз.

Керекмейди, артыкъ тежеб,
Жолоучуну кыйнаргъа.
Мында да столла къурдула
Къонакъланы сыйларгъа.

Исси шишликге нѣгерди
Отча кызгъан коньяк.
Къонакълагъа сакъ къарайды
Къаракъаш кыз Саният.

Оюн, той, алгыш, дауур да
Мычымай рахатланад.
Энди жыйын кьонакь юйден
Сабанлагъа атланад;

Атланады, ашыгъады
Кёрюрге сабанланы,
Нартюх мирзеуню кёб этген
Тамашалыкь халланы.

6. САРЫ ТЮЗДЕ

Хыны келдик сары тюзге —
Шыгъар-шугъур сабаннга,
Биз тюбедик нартюх ала
Тургъан талай адамгъа:

Къылычлача кочанланы
Къалау-къалау этелле.
Ол къалауланы ташыргъа
Грузовикле жетелле.

Чибген ийгенча жюрюйле
Сабан ичинде ала,
Ууакь-ууакь индекледе
Жан-жанына чайкъала,

Жетиб нартюх элтедиле
Кузовланы толтуруб;
Хар шофёр да къармашады,
Руль артында олтуруб.

Нартюх оргъан жашил
комбайн
Барады, шырхы къуруб,
Пил бурнуча, къынгыр бурнун
Терен кузовха буруб.

Комбайн къуяд тамагъындан
Къымыжа нартюхлени.
Алтын кочанла баралла,
Машинагъа жюклениб.

Колхозчула къууаналла
Мытхы нартюхлерине,
Кёб минг тоннала ашыра
Къралны кюфлерине.

Сабанлада чёплеуле да
Сакълайла, чыкыгъа жибиб,
Ауур тайпакъларын кийиб,
Жияу солдатла кибик;

«Хазна берирге хазырбыз,
Кел да, оруб башла», — деб;
«Нек кёрмейле келиб бизни
Комбайначы жашла?» — деб.

Бирле бек тангсынадыла
Тирликни сыфатына,
Бирле да басынадыла
Бригадирни къатына.

7. БРИГАДИР

Бригадир устаз кибикди
Лекцияны окъургъа:
Аз да эсине келмейди
Сорууладан къоркъургъа.

Ол бираз шош селешеди
Тынгылагъан жыйыннга,
Энди мирзеу ёсдюрююню
Санамайды кыйыннга.

Ол айтады сабанларын
Къышдан сюрюб кьойгъанын,
Дыкгы битимли жерлеге
Талай дарман кьуйгъанын.

Ол махтайды техниканы
Себебин сабанчыгъа,
Аны алакат таблыгъын
Сабанчыгъа, малчыгъа.

Шауцукланы Залимгерий,
Керефланы Къамболат
Сау болсунла: сабанланы
Ханс басыу тырхам болад.

Ала да мадар кьурайла
Сабан айнырча иги,
Жылдан-жылгъа хар сабанны
Кёб болурча тирлиги.

Бригадир сыйлы кѣреди
Элмюлк илмуну кючюн;
Партияны алгъышлайды
Халкъда берекет ючюн.

Хапарлайды нарт мирзеуню
Урлугъун айырыуну,
Сабанланы сугъарыргъа
Илипинле жырыуну;

Къурч тырнаууч бла тырнаб,
Тобала ууатыуну;
Культиватор бла кириб,
Хансны кырыб атыуну.

Марда сунмайд ол нартюхден
Бийик мирзеу алыун,
Тенглерине буруб къояд
Кесини махталыун.

Махтасала, махтау алмайд
Халкъдан энчи кесине,
Юлгюге жигит Долинюк
Тюшюб тохтайд эсине.

Боладыла бригадирле
Кесин уллу кѣрмеген,
Иш аллына тюбегенде,
Гѣжеф кибик сермеген,

Ише, окъууда, оюнда
Юлгю салгъан барына,
Хар заманда бечеу болгъан
Ишчи жолдашларына.

Звеньевойла, бригадирле
Хар ишге жан салалла,
Болуб чынтды командирле,
Ал сатырда баралла.

Бу да аллай бригадирди,
Ара мюлкню жарытхан,
Қолхоз ише алчы болуб,
Кесин халкъгъа танытхан.

Базыкъ, сары нартиюхлени
Эсенланы Тоушанга
Ол береди, саугъа этиб,
Ишармиш къараб анга.

Тоушан, «Сау бол» деген чакъ-
да,
— Хайыр болсу, — деди ол,
Қюн къаралтхан берчли къолун
Узата, тутаргъа къол.

Тутду жумушакъ къолчугъун,
Сюйюб къысыб къолуна,
Алгъыш эте тюркмен къызны
Дайым жюриор жолуна.

Сыйлы къонакъ чий табмайды
Бу жашны сѣзлеринде,
Алай аны ичги сѣзюн
Окъуйду кѣзлеринде.

Ырысхысы элпек ёсюб
Юлгю болгъан элlege,
Эшиклерин кенге ачхан
Къонакъгъа келгенlege

Ленин атлы алчы колхоз
Ачады байлыкъларын,
Къонакълагъа кѣргюзтеди
Ол аланы хар барын.

Ашыгъышлы баргъан кюнню
Тыялмау адыргыдан,
Биз кетебиз. Энди сау къал,
Берекетли Аргудан!

Ашыкъмайын башланады
Къонакъланы ашырыу,
Жолгъа жарыкъ атландырыу,
Къол булгъау эм баш уруу.

Къамболат саламлашады,
Къолдан къолгъа узала.
Ёшюнюнде алтын майдал
Жылтырай эм чайкъала.

8. КЕР, ШАХАРЫМ, КЪУЧАГЪЫНГЫ

Бир-бир чыгъыб тебиредик
Колхозну арбазындан,
Сыйдам шосседе келебиз,
Кюнню къууб ызындан.

Ол къызыныб тёнгерейди
Кюнбатышха жетерге,
Ашыгъышлы къонакъланы
Жолда къоюб кетерге.

Кюн шексинмей ангыласын
(Бош сынамай къарыуун)
Космос ёмюрде адамны
Кюнден да терк барыуун.

Баралла темир улоула,
Моторларын къыздырыб,
Таудан ургъан суху желни
Ичин бёлдюрюб, жырыб.

Машинала гур-гур эте,
Нальчик суугъа жетдиле,
Агъаргъан бетон кёпюрден
Сабырланыб ётдюле.

Кер, шахарым, къучагъынгы
Къонакъланы ийнакъла,
Хар бирин кёйнунга къысыб,
Ёз балангыча сакъла.

Кёрпе гюллю орамларынг
Бютюн кенг керилсинле,
Жарыкъ жырла радиодан
Бютюн кёб берилсинле.

Кёб къатлы жангы юйлеринг
Тизилиб сюелсинле.
Журтубузгъа дослукъ суйген
Къонакъла сау келсинле!

Сау келсинле досларыбыз,
Артха уа, сау къайтсынла,
Бизни суйюб соргъанлагъа
Къууанч хапар айтсынла!

«Нальчик» деген къонакъ юйге
Къонакъланы келтирдик,
Отоулагъа, жууукъ эте,
Биргелерине кирдик.

Ингирде Жашил театрда
Болургъа къаст этебиз.
— Солугъуз, ингирге дери, —
Деб, ашыгъыб кетебиз.

Заман тохтамай сызылыб,
Сыбдырылыб барады.
Не бек созаргъа суйсек да,
Кюн ингир бет алады.

9. АДАБИЯТ ИНГИРИ

Жашил театрға келебиз
Қыонакыла бла бирге,
Хазырланыб, мында боллукъ
Адабият ингирге.

Аз эсе да, кёб эсе да,
Кесими жашауумда,
Арисейде, Қыабартыда
Не да туугъан тауумда

Адабият ингирлени
Мен кёбюсюн кёргенме,
Алай бу жолгъу ингирге
Артыкъ кыыймат бергенме.

Бурун заман таурухлада
Эштилген тюркменлиле
Тенгиз жырыб, жол кыдырыб,
Минги Таугъа келдиле;

Келдиле адабиятта
Кёргюзтюрге бетлерин,
Кёргюзтюрге, шарт этерге
Къарындаш ниетлерин;

Совет юйюрню ичинде
Урунуб жашауларын
Билдирирге, кыуанч эте,
Жангыча жашнауларын.

Шахар халкъ, омакъ кийиниб,
Театрны тыкъ толтуруб,
Сакълайды, кёк шинтиклеге
Тизгин-тизгин олтуруб.

Жашла, терк жетиб, сценагъа
Микрофонла салдыла.
Суратчыла, киночула
Тёгерекни алдыла.

Прожекторла да жандыла,
Кюн тийгенча жарытыб,
Жууукъдагъын, кенгдегин да
Шарт кёргюзюб, танытыб.

Къонакъла, къонакъбайла да
Сценагъа шош келдиле,
Халкъ асыры къарс ургъандан
Бираз да сюелдиле.

Къарс шыгъырдау сабырланды.
Президиум олтурду.
Къууанч ингирни ачаргъа
Биягъы Алим турду.

Бу ингирни магъанасын
Халкъгъа тюз билдиреди,
Келген къонакъла бла да
Шагъырейлендиреди.

Ол ингирни ачханында,
Халкъ бары ёре турду,
Къонакълагъа хурмет этиб,
Гюрюлдеген къарс урду.

Башланганды адабият
Ингирдеги адетле:
Кезиу-кезиу окъушалла
Назмуланы поэтле.

Орус, тюркмен, черкес,
малкъар
Тилледе сёлешелле,
Барысы да шуёхлукъгъа
Сыйлы межам эшелле.

Назмулада махтайдыла
Партияны ниетин,
Совет халкъны бир юйюрюлю
Битеу да бар миллетин.

Махтайдыла Октябрны
Дуньягъа жайылыуун,
Аны урунган халкълагъа
Дайым берген жылыуун.

Махтайдыла коммунизмге
Тюз бардыргъан жолланы,
Берекетни мытхы этген
Ишчи, элли къолланы.

Махтайдыла ата журтну
Тауларын, ёзенлерин,
Жангы кюйде женгил ёсген
Шахарларын, эллерин.

Махтайдыла, халкъын суююб,
Жан берген жигитлени.
Сёгедиле бизге душман
Болуб юрген итлени.

Кёрюзтелле жерибизни
Уллулугъун, байлыгъын,
Жырда, назмуда жюрюрча,
Сюйдюмлю субайлыгъын.

Айтадыла совет халкъны
Илмусуну кючюнден,
Космосха барыб къайтышхан
Батырланы юсюнден.

Биреу, бетин да къызартыб,
Трибунагъа чыгъады,
Сюймеклик назмуларындан
Окъургъа ашыгъады.

Ол окъуйду, узун тартыб,
Бир арада мурулдай,
Азыкъ излей, уугъа чыкъгъан
Къаблан кибик гырылдай.

Окъуй барыб, тюклю къолун
Бийикге узатады,
Назму тизгинден хар сёзюн
Ёр сюрюннге атады.

Атады жулдузла таба
Спутник болуб кетсин деб,
Халкъны поэзиясына
Таза къуллукъ этсин деб.

Бир арада, хыны сермеб,
Къармайды кёкюрегин,
Данкоча, тартыб алыргъа
Дып-дып этген жүрегин,

Тартыб алыб, ёрге тутуб,
Чиракъча жандырыргъа,
Къулакъ салгъан ишчи халкъгъа
Таукел жол алдырыргъа.

Ол сёдегей къарай келиб,
Къонакъланы кёреди,
Алагъа сыйлы саугъагъа
Минги Тауну береди.

Алай айтыб, суху поэт,
Башын булгъай кетеди.
Олтургъан халкъ анга, кюлюб,
Аяусуз къарс этеди.

Биреу сабыр сыгъынады,
Сёзюн сатыб бергенлей,

Айыу досуну тюбюне
Жылы суу жибергенлей.

Ашыкъмайын чыгъадыла
Аны мадул сѣзлери;
Автомобиль чиракълача,
Жылтырайла кѣзлери.

Жылтырайла, жанадыла,
Кѣредиле узакъны,
Къатышдырмай таныйдыла
Къараны бла акъны.

Ол окъуйду назмуларын,
Узакъгъа къарагъанлай,
Сѣзлерин сыйдам тизеди,
Кирпичле къалагъанлай.

Хар назмусу къадамады,
Жолну эркин алады;
Ташлы жолда дынгырдагъан
Ауур танкча барады.

Биреу да нохта салады
Къанатлы Пегас атха,
Анга миниб жортур ючюн
Гюл сахар — Ашхабадха.

Дагъы биреу итинеди.
Кенге къулач керирге,
Копед-Дагны Минги Тауну
Къатына ѳтгерирге.

Ол суюди дос халкъланы
Бирге жууукъ этерге,
Бирча бара, культураны
Бийигине жетерге,

Тыйгъыч болгъан душманланы,
Шылдым этиб, жыгъаргъа,
Жарыкъ себген насыб тауну
Тепбесине чыгъаргъа.

Тенглик ючюн суюелгенни
Къарындашы, ахулу —
Тюркмен халкъны алгъышлайды
Тимбора Мальбах улу.

Анга суююб жауаб эте
Тюркменлиледен бири.
Алай бла бошалады
Адабият ингири.

10. ПИОНЕР КЕЛЕЧИЛЕ

Школда дерсни бек игиден
Энш этмейин окъугъан,
Ара иште хар сабийге
Тюз юлгю болуб тургъан

Пионерле, алгъыш этиб,
Къонакълагъа келелле,
Чомпу-чопал гюл кысымла
Саугъагъа деб берелле

Къонакъланы къолларына
Сабийлени атындан.
Къонакъла сыйлы кёрелле
Саугъа гюлню алтындан,

Пионер келечилени
Тутадыла къолларын,
Хычыуун кёрюб эслейле
Таб адебли жолларын.

**11. ЖЫР БОЛМАСА, ТОЙ БОЛМАСА,
ИНГИР КЪУРГЪАКЪ КЪАЛАДЫ**

Назму окъуу, алгъыш этиу
Уллу къыймат алады,
Жыр болмаса, той болмаса,
Ингир къургъакъ къалады.

Биз барабыз халкъ ичине.
Сценаны бош этебиз.
Къатапа жабыу артында
Хазырлауну эштебиз.

Стол, шинтик да тартадыла,
Тыхар-тухур этдириб,
Налтехли мор жабыуланы
Толкъунлатыб, тебдириб.

Къабыргъа узуну жабыу
Арасындан бёлюндю,
Чебгеннге хазыр сыргъанча,
Жырчы жыйын кёрюндю.

Арт сатырда — кьодам жашла
Кавказ халда кьураныб,
Ал сатырда — омакъ кьызла,
Юслери жим-жим жаныб,

Кѣз къамата ариулукъдан
Ансамбльни артистлери,
Алагъа кьарар ючюн да
Кѣбле келдиле бери.

Кѣз кьарайды, илинеди
Кѣб сейирликлеге да,
«Концертни башлайбыз!» —
деген
Конферансьеге да.

Жыр барады, адеж болуб,
Музыка биргесине,
Халкъ'а нѣгерге санайды
Жарыкъ жырны кесине.

Хорлау жыр ачыкъ жырланад,
Зангырдата тауланы,
Халкъ да кьарс бла ашырад
Бошалгъанында аны.

Жырны жанын жылыталла
Халкъыбызны тойлары,
Кьууанчлыкъгъа белгидиле
Хар заман ала бары.

Жылтырай, жана учалла
Тойчу кызла, сюзюлюб,
Бир'а сабыр чайкыалалла,
Абизехге тизилиб.

Жашла да женгил тебсейле
Терк ойнатыб санларын,
Кёргюзтелле халкыбызгъа
Ыразылыкъ халларын.

Концерт битди. Халкъ
жайылды.

Сел болдула чиракыла.
Кеч болгъанды. Тынчайсынла
Арыб келген кыонакыла.

Тангнга дери жукыласынила,
Кёре хычыуун тюшле.
«Тамбылагыа» деб кыалдыла
Бюгюн битмеген ишле.

Жолда бара тургъанынглай,
Жанынгдан чыгъад сылтау,
Озуб кетеме десенг да,
Сюелиб айтады дау.

Бош сакыламайд акъ, чомарт
юй

Шахар паркда, эринде.
Ол кёб кыонакы ашыргъанды
Тынч олтуртуб тёрюнде.

Озгъан заман, шѣндю заман —
Кече бла кюн кибик.
Зорлукъ аула тайгъандыла,
Жел чачхан тютюн кибик.

Миллет дертле тохтадыла
Дослукъ жолгъа тюзелиб,
Къама силдеуле къалдыла,
Бокал тауушха келиб.

Алгъышлайма миллетледе
Бир къарындашлыкъ халны,
Къолгъа алыб, бийик тутуб
Зынгырдауукъ бокалны.

— Хар ише гѣжефлигигиз
Эркин ёсюб барсын, — деб,
— Хар чырмаудан миллетлени
Шуѣхлукъ къутхарсын, — деб,

Къонакъла саугъагъа берген,
Сувенир этиб бизге,
Махтум-Кулини значогун
Такъдыкъ ёшюнюбюзге.

Аны блада къоймайын,
Тенглик суюген къонакъла,
Къонакъбайны сыйлы кѣрюб,
Къарындашча ийнакълаб,

Къызыл чилле къушакъланы *
Бередиле саугъагъа,
Кимни тюз белине кыса,
Кимни бойнуна тагъа.

Алгъыш-алгъыш туудурады,
Айтылмай кёбю къалды.
Кюн кетиб, жерни бетине
Аз-маз къара ау салды.

Жулдузлагъа тирелелле
Кавказ къая таракъла.
Кеч болгъанды. Тынчайсынла
Талыб тургъан къонакъла.

Э к и н ч и б а ш ы

1. БАКЪСАН ЧЕРЕК — КЮМЮШ БАШ

Танг атханды. Кюн тиякъла
Таугъа узатылдыла.
Къар таулары тѣпбелери
Аз-маз кызартылдыла.

Тау аязла шыбырдайла
Терек чапыракълада.
Токъ чыбчыкъла да жырлайла
Танг жырны бутакълада.

* *Къушакъла* — чилле белбаула.

Жюреклени кѳуандыра
Кѳкню чынгыл аязы,
Заказ бла келген кибик,
Келди быйылны жазы.

Улоула, кюнде жылтырай,
Бир бирни ызындан,
Шош мушулдай, чыгъадыла
Кѳонакѳ юй арбазындан.

Ала женгил барадыла,
Сыйдам жолда кѳызыныб,
Дорбусхундан ычхынганча,
Дуу-дуу этиб, сызылыб.

Тийрелени таурухларын
Кѳонакѳлагѳа сагѳына,
Жетиб кирдик Бакѳсан тарны
Кѳаялы тамагѳына.

Кѳуйрукѳ булгѳай гырылдайды
Бакѳсан черек — кюмюш баш,
Иесине жойкѳуланган,
Тулпар парийге ушаш.

Бир арада боз жалкѳасын,
Ачуланыб, кѳобарад;
Сора сыртын сыйдам этиб,
Узун созулуб барад,

Мылы ташла арасында
Къундузча сыбдырылыб,
Айланмагъа тюбесе да,
Жилян кибик, бурулуб.

Кесин урса гыйылагъа,
Къаяла жилятады;
Къонкъулделеден хор къураб,
Узун жыр жырлатады.

Къонакъла сейирсинелле
Юркъюб келген черекге,
Жан жанына накъут инжи
Бюркъюб келген черекге;

Сукъланалла таркъаймагъан
Аны залим халына;
Къая жолдан къарайдыла
Сахиник баргъанына;

Биледиле аны кючю
Бакъсан ГЭС-ге баргъанын,
Илипинлеге бурулуб,
Сабанла сугъаргъанын;

Адамны, малны да, алтакъ,
Суусабын къандыргъанын,
Алгъын осбарлыгъын къююб,
Боюн салыб тургъанын.

2. идирисни эскериу

Аллыбызда эсленеди
Быллым элни кёпюрю
(Къайгы жокъду, барды кючю
Автомобиль кётюрюр.)

Хар былайгъа жетгенимлей
Къаным кызады исси,
Эскереме Этезланы
Зауаллы Идирисни.

Кёзюмде туралла аны
Толгъан айча сыфаты,
Бандитлеге тутурмайын
Кишнеб юркген тор аты.

Душманла ёлтюргенелле,
Ал сакълаб, Идирисни,
Тынч халкъгъа сынатханелле
Дагъы кёб ачы ишни.

Бу кёпюр да кюйген эди
Душманланы кьолундан;
Кёб адам инжиген эди
Ол итлени хорундан.

Быллым ёзенинден ётюб,
Гирхожан таба бара,
Эслейбиз энди биз кёкню
Башланганын къарала.

Жел келеди булут къатыш
Уллу Бакъсан тарындан,
Жауун да саркъыб башлайды
Тийрени тауларындан.

Сууукъ жауун тегерекден
Сакъ жауады, себелей,
Къыл элег'а сени болсун,
Арпа элек бла элей.

3. ГРАНИТ СЫН

Жол жанында гранит сынны
Къонакъла эслейдиле:
«Бу не сынды эм ким ючюн
Салыннганды?» — дейдиле.

Тохтаб, чыгъыб, сууукъ сыннга
Къарайма, мудахсыныб;
Жигитле нек жоюлгъанын
Санайма мен, ахтыныб.

Бу сын дайым эскертеди
Ахмат бла нёгерлерин *.
Аланы халкъгъа насыб жол
Ачаргъа келгенлерин;

* *Ахмат Мусукаев, Ник. Виноградов, Элбуздукъа Караев* 1930 ж. былайда, жол сакълагъан бандагъа тюбөб, уруш эте ёлгендиле.

Душман бла ачыкъ урушда
Қъан тѣге, ёлгенлерин,
Битеу кеси жашауларын
Халкъ ючюн бергенлерин.

Бир ауукъгъа къараб турдукъ
Сууукъ сынны юсюне,
Халкъ жигитлени эскере,
Мудахланыб, кючюне.

Жауун тамычы барады
Сындан сыргъалагъанлай,
Захиратны жилямугъу
Жиягъында баргъанлай*.

Эсимдеди Захиратны
Былайда сарнагъаны,
Қъан жугъу болгъан эрине
Адыргы къарагъаны.

Отузунчу жыл ётгенди
Қъазауатда, къайгъыда,
Тынчлыкъ бермей жарлы
халкъгъа
Қъышхыда не жайгъыда.

Бандитле жайылгъанелле,
Қъутургъан итле кибики,
Кѣб элге от салгъанелле,
Чола табсала, кириб.

* *Ахмат Мусукаевну* къатыныны аты Захират эди.

Къара шайтан
къаргъагъанла —
Ачыудан кѣбген серле,
«Бизни хорлаб ётмезле», —
деб, —
Сауутланган аскерле», —

Курсант жашны — Чапаланы
Мухажирни — ёлтюрюб,
Чегем таргъа чабханелле
Бирер къауал кётюрюб.

Совет властны душманлары
Ояр жер излейелле,
Сылхырла къаугъаларына
«Чегем уруш» дейелле.

Ол жыйынладан кѣбюсю
Салавкийге кетгенед.
Сер аталаны уулары
Сабийлеге жетгенед.

4. МИНГИ ТАУГЪА БАРА

Киребиз жангы шахаргъа,
Гирхожан суудан ёте,
Къаяла кибик журтлагъа
Сейир, тамаша эте.

Бир бѣлек жыл мындан алда
Орнунда бу шахарны

Эсибизге тюшюрейик
Не тукъум затла барны.

Тупбурлу, чунгурлу ёзен
Ыржылагъа бёлюнюб,
Жамаулу жууургъан кибик,
Сабан ызла кёрюнюб,

Эки жаны хуна болгъан
Тар жол, таугъа тюзелиб,
Ёзенни башына дери,
Жантау юзюкча, келиб,

Тиреледи къалау-къалау
Акъсылдым хуналагъа,
Башха болмай къара тартма
Сууургъанча алагъа.

Камук кюнлюмден къарасанг,
Дыкгы чегет Тотургъа,
Хар ыржыда зыгъыр къалау
Шашмай ушайд къотургъа.

Суху сары ырхыланы
Узунуна чачдыра,
Резин чархла асфальт жолну
Тюб къарасын ачдыра,

Сызылыша машинала,
Сакъ жауунда жылтырай,

Ала кирген кёпюрле да
Гюрюлдей эм кълалтырай,

Субай нарат агъачладан
Ауарасыз ётдюле,
Зуу-зуу эте, Минги Тауну
Этегине жетдиле.

5. минги тау

Жел шошайды. Жауун тынды.
Туман эки бёлюндю.
Кюмюш башлы, тик ёшонлю
Къолан тау да кёрюндю.

Суу жагъада габу бёрклю
Кёк тебеге басына,
Суйюб къарайла къонакъла
Тауну къабыргъасына.

Къарагъанда суйдюмлюдю
Минги Тауну турушу,
Алай, бек эсебсиз кёбдю
Къылыгъында бурушу:

Ол кёб ёмюр кюйсюз турду
Халкъдан жесирле жия,
Тёпбесине ёрлегинчи
Киллар бла Ахия *.

* Минги Тауну башына биринчи ёрлегенле *Киллар*
Хаширов бла *Ахия Соттаев* болгъандыла.

Айтычу эдиле алгъын
Хапарны Минги Таудан:
Барды, дейелле, башында
Бир къужур къара шаудан.

Шауданны эки жанында
Бадыр тебе битгенин,
Махти минер белбатыу ат
Тынмай, аны кютгенин;

Бир тебени жулкъуруна
Экинчиси чакъгъанын,
Тамашалыкъ къара шаудан
Таркъаймайын акъгъанын

Амалсыз, жахил таулула
Таурухха сала элле;
Ёрлеб, бир кёрюр эдик, деб,
Тик таугъа бара элле.

Кёк бузгъа мужура бла
Аз-аз тие, къатыла,
Чубур тонлу, батыр таулу
Барды, куртха батыла,

Ёхтем тауну теппесине
Кеси ёрлеб жетгинчи,
Сант таурухха жаб-жангыдан
Тюз масагъат этгинчи.

Кавказ тауланы атасы —
Аты чыкыгъан Минги Тау
Чамланыргъа тебиресе,
Табыучу эди сылтау:

Чыгъаргъа итингенлени
Кёб темирчилегенди,
Къарангы бугъейлерине
Жута-жута келгенди.

Хусей кибик къаячыла *
Таулагъа илингинчи,
Осбар тауну чыгышларын,
Сынай кетиб, билгинчи,

Азла къабышмагъандыла,
Къар басхан гулмак болуб,
Къанлары тохтаб, бетлери,
Къагъыт кибик, акъ болуб.

Жол устасы болуб, элтиб,
Тау башына къонакъны,
Чыныкыгъан, чыдамлы таулу
Айгъакъ этди жомакъны.

Аяз, боран, жел болса да
Энди халкъ жол салады,
Минги Тауну тѣпбесине
Жунчумай чыгъалады.

* Хусей Залиханов — спортну устасы, СССР-ни бел-
гилли къаячысы.

Совет адам, бойсундура
Табигъатны кесине,
Байлашдыра жер байлыгъын
Илмуну биргесине,

Учурур ючион куртланы
Чыгъышдан башха жары,
Жолгъа къоркъуу салмасын,
Чираны, бузу, къары, деб,

Курт къаланиган тау бетлени
Тобла бла атады,
Чыгъыб эки да башына,
Байракъла орнатады.

Иш кызынад Минги Таугъа
Канат жол чыгъарыргъа
Сериуюн этерге суйген,
Буз кезине барыргъа.

Минги Тауну таурухларын
Къонакълагъа айтабыз,
Къараб кёрюуден да тоймай,
Энди артха къайтабыз.

6. КЪАЙТЫБ КЕЛЕ

Къайта келиб, басынабыз
Нарзан бёртген талагъа.
Терк-терк сурат алдырабыз
Суратха усталагъа.

Жашил тала арасында
Моргъул ташла ичинде,
Темир быргъыдан шырылдай,
Нарзан жылтырайд кюнде,

Акъгъан быргъысы ушайды
Хораз тогуш бойнуна.
Нарзан да жююулдеб барад
Сай илипин къойнуна.

Нарзанла ёзенден тёбен
Турбазагъа келебиз,
Тюблю-башлы къонакъ юйню
Кенгден къараб кёребиз.

Ёрлеб чыкъдыкъ къонакъ юйню
Эркин, жарыкъ залына,
Сюйюб къарайбыз залны да
Бай жасалгъан халына.

Залны айбат жарыталла
Миялала, баяула.
Къоюнларында туталла
Бу юйню жашил таула.

Жашауну жанысала да
Тау бетлени куртлары,
Жюрекни жалгъайды таугъа
Аны жангы журтлары,

Жангы журт къурай жашагъан
Иш кёллю инсанлары.
Мамыр тургъан, дослукъ
сюйген
Малкъар халкъны халлары.

Турист жашла, турист къызла
Лахор этелле залда,
Жаз-башында къарылгъачла
Къыстау жырлагъан халда.

Ала таукел басыналла
Къатына хар къонакъны,
Къауум-къауум бардыралла
Шуёхлукъда ушакъны.

Бир-бирге соруула бере,
Шагъырейленедиле,
Сора къара пианино
Къатына келедиле.

Пианинону Мухтаров *
Дууулдатыб согъады,
Вальс тартыуну шарт тауушу
Дорбунданча чыгъады.

Къарт да, жаш да къызла бла
Вальсха чайкъаладыла,

* Мухтаров Гусейн — Тюркменли драматург.

Лякъларын сыйдам полдан
Учуруб аладыла.

Сабырлана, жырчы къауум
Жыргъа хазырланады;
Той ызындан, къобуз къатыш
Тюркмен жыр жырланады.

Ол жырны эштиб турама
Хар кечеде, хар кюнде.
Дослукъ ёнюн жюриютеме
Жюрегими ичинде.

Кетер заман жууукълашды.
Саламлашыу барады.
Къара * да назму китабын
Къойнундан чыгъарады.

Китабына накъыш этиб
Эде турлукъ къол ызы,
Сюйюб бериб «эсделикге»
Къолуна турист къызы,

Атланады, ашыкъмай ол,
Кёлю бармай кетерге,
Заман жууукъ жанласа да,
Тырныаузгъа жетерге.

* *Къара Сейтлицев* — белгили туркменли поэт.

Жарыкъ кёллю жаш туристле
Ашырыргъа чыкъдыла,
Сора къонакъ машинала
Айланмагъа букъдула.

Сылжырай келебиз эншге.
Къара тардан ётебиз.
Сакълаб тургъан тау сахаргъа
Шырылдашыб жетebиз.

7. ТЫРНЫАУЗДА

Кириб келдик жаш сахарны
Сыйдам, кенг орамына,
Сюйюб къараб, къол беребиз
Аны кёб адамына.

Кобахидзе * намыс этиб,
Къонакълагъа жетеди,
Канат жол бла учуруб,
Тау башына элтеди.

Таудан къараб кёргюзтеди
Шахарны омакълыгъын,
Хапарлайды тау сахарны
Къалай къуралмакълыгъын.

* *Кобахидзе Валериан Нариманович* — Тырнауз комбинатны директору, фахмулу тау инженер.

Хапарлайды къарт таулуну
Къоргъашин излегенин,
Биринчи молибденитни
Къалай табыб келгенин,

Молибденни магъыданын
Ким тинтдиргенин алгъа,—
Молибденни, вольфрамны
Магъанасын къыралгъа.

Булутланы тенгшисинден
Къушлача къараб эншге,
Къонакъла сейирсинелле
Мында къуралгъан ишге.

Ленинни ёмюрлюк сыны
Кенг майданда турады,
Темир къолун ёрге тутуб,
Халкъны ол чакъырады.

Батыр кириб ишлер ючюн,
Молибденитли таугъа,
Чакъырады халкъны барын
Къууанч, зауукъ жашаугъа.

Ашыгъышлы Бакъсан черек
Саркъад, аз-маз къалтырай,
Ийнарал белбауу кибик,
Кюн бетинде жылтырай;

Жаш шахарны ичин жырыб,
Етеди, эки бёлюб,
Сериуюн аяз, юфгюре,
Чиран тауладан келиб.

Тенгши къара вагончукъла
Қанат жолгъа жетелле,
Урчукъ ийген къатынлача,
Ёрге-эншге ётелле.

Ата журт ючюн урушда
Жан берген жигитлени
Сын ташына, мындан къараб,
Кёзюм илинди мени.

Баш урама сыйлы сыннга,
От кюнлени эскере.
Шукур болсун совет халкъгъа!
Махтау, ыспас минг кере!

Ата журтун суйгенлени
Халкъ да сыйлы кёреди,
Керти кюнде батырлагъа
Жюрек жылыу береди.

Жатасыз, жигит солдатла,
Бийик сынны тюбюнде,
Халкъ'а сизни эскереди
Дайым кечеде, кюнде.

Толтургъансыз борчугъузну,
Душманнга дерт жетдириб,
Кавказ ючюн уруш эте,
Ташны, тауну тебдириб.

Шошайыб, къараб тургъанлай,
Кёлюм кетиб сагъышха,
Сагъайыб, артха къарайма
Гюрюлдеген тауушха.

Комсомолчу жаш Щетинин *,
Электровозгъа миниб,
Аны кычырта барады,
Терен шахтагъа кириб.

Дагъы ол чыгъыб келеди
Шахтаны тамагъындан.
Аз туююлдю ишчиледе
Бу жигитни сагъыннган.

Ол, сыйлы ишге къууаныб,
Аз ишара келеди.
Қанат жолда вагонлагъа
Жангы юлюш береди.

Къонакъла салам берелле
Шахтёр жашха, баш уруб,

* Виктор Щетинин — «Молибден» рудникде электро-
возну бек ахшы машинистлеринден бири.

Темир жолдан бир жанында
Къая ырбынга туруб.

Ол акъ тишлерин ачады,
Бети аз-маз къызара,
Қаскасыны тайпагына
Къолу бла узала,

Жауаблайды къонакълагъа,
Тохтамай ол сагъатда,
Машинадан чес береди,
Маршал кибик парадда.

Вагон тизгинни элтеди,
Дынгырдата, жерине.
Ишчиле бек къууаналла
Быллай жигитлерине.

Быллайлалла ёхтем тауну
Ичин жырыб ётгенле,
Насыб жолда умутлагъа
Таукел бара жетгенле.

Тау бетинден атланабыз
Тигелерге, басыныб.
Гууулдайды къызыл вагон,
Темир жибге асылыб.

Вагонну ичинден къараб,
Тахсына тегерекге,

Хауада учуб жетebиз
Суxу баргъан черекге.

Ехтем саркъгъан акъ черекни,
Таб тийсе да жанына,
Юсю бла сылжырайбыз
Шахарны майданына.

Макъагумот улоуланы
Энтда жолгъа салабыз,
Ташны тартыб къууут этген
Фабрик таба барабыз.

Ерлей келиб, тизилишиб,
Кириб аны ичине,
Сейирсиниб къарашабыз
Деменгили кючюне.

Темир кёпюрледе бара,
Цехден цехге жетebиз,
Тамаша машиналагъа
Тюрслеб къарай кетebиз.

Қуулакъларымда къалалла
Гур-гурлары цехлени.
Хар цехден сурат алалла
Кёз гинжилерим мени.

Мында барын кёрюр ючюн,
Жетмей къалады заман:
Таб суратлаб берир ючюн,
Керекди уллу роман.

Тынч болмаучуду кьонакъны
Алыб кетиу тенгинден,
Алай жолоучугъа жолну —
Узуну кѣб кенгинден.

8. БЫЛЫМ ЭЛНИ КЪОЙНУНДА

Кюн батханды, кеч болады,
Былым элге барайыкъ,
Ташкѣмюрчю таулуланы
Халларына къарайыкъ.

Таулада ингир, тюздеча,
Кѣбге мычырыкъ суна,
Къайта келиб, бурулабыз
Былым элни къойнуна.

Былым ауул тѣшден эниб,
Этеклерин кенг жайыб,
Сай ёзенде эл болгъанды,
Зауукъ эте, тынчайыб.

Мындан къараб шарт кѣребиз
Жютю къара сыртланы,
Бир бирни жагъасын басхан,
Эсги ауул журтланы.

Ол журтладан бир къаууму,
Тик чегетге тырнакълаб,
Энтда кечиниб туралла,
Къалын чорбатла къаблаб,

Сууб кългъан тыпырларын
Жут жубуранла сакълаб,
Тар, къара тыгъырыкъларын
Боз хунала кълчакълаб.

Дорбундача кърюнюучед
Ол ауулну турууу,
Радио, кино болуучед
Диммону * кълтурууу.

Тау ауулда кече жарыкъл —
Ай жарыгъл болуучед,
Ол болмаса, мудах ауул
Мугурайыб кълалыучед.

Аз да ариу болмаса да
Таулу кълзны кесинден,
Кълрум ийс ура эди
Башында кълпесинден.

Ма, кълрачы, жангы Быллым
Жангы сыфат алгъланды,
Емюрде седиремезча
Бегиниб орналгъланды.

Шифер башлы шахар юйле
Сатыр-сатыр тизилиб,
Жемишли жашил бахчала
Салкълын-салкълын сюзюлюб;

— ангылауу жетмеген адам, эл телиси.

Ушамай тар тыгъырыкъгъа
Эркин, тюз орамлары,
Таза, омакъ да кийиниб
Жарыкъбет адамлары,

Артыкъ да жабсарадыла
Жууукъ келиб кѳргенни,
Узакъдан тансыкълай туруб,
Энди къайтыб келгенни.

Хауа чиракъла жаналла,
Сау ёзенни жарытыб,
Орамда жюрюгенлени
Кенгден окъун танытыб.

Культура юйден келеди
Радио сѳлешую,
Хар кимни кѳллендиреди
Жангы жашау эшиую.

Белгилиди жангы жашау
Эскиликни хорлары,
Анга толу ийнаналла
Былымны шахтѳрлары.

Къонакъ алыб той башлалла
Тау элни адамлары.
Къууаналла къонакълагъа.
Бек жарыкъды халлары.

Кезиу алгъыш башланады
Жарыкъ тойну жанында.
Чёрчек жашла, ариу къызла
Аз туююлдюле мында.

Мында халкъны мюлкю, малы
Есе барыр бютюн бай.
Жарыкъ жашауну адамы
Болады жигер, субай.

Энди излеб да табмазса
Алгъын къурум юйлени.
Таурухлада айтадыла
Эски жашау кюйлени.

Кече къара жамычысын
Жабды Бакъсан тарына.
Жолгъа чыгъар заман жетди
Элни къонакъларына.

Кетерге кёл бармаса да
Кеч къонган жерибизден,
Саламлашыб айырылдыкъ
Жангы тенглерибизден.

9. АЙЛАНЧ-БОЙЛАНЧ БУРУЛА

Автомобиль чиракълары,
Узатыб жарыкъларын,
Излегенча кёрюнелле
Къалайтын барлыкъларын.

Чиракъ жарыкъда эслене
Хунала эм хурула,
Тау жолладан энишебиз,
Айланч-бойланч бурула.

Кезну-кезну жарытабыз
Къая къабыргъаланы,
Кюмюш бетге алдырабыз
Боз бетлерин аланы.

Сыбдырылыб ёте кетиб
Бакъсанны жолларындан,
Шампан шеша буштугъунлай,
Чартлаб чыкъдыкъ тарындан.

Ёзен жол'а къууаланад,
Къайиш кибик созула,
Учуб баргъан от улоуну
Тюбю бла озула.

Жол жанлада столбала да
Аллыбыздан жетелле,
Чаба келиб, машинаны
Жаны бла ётелле.

Орус Бакъсанны ичине,
Бир бирни къуууб жетдик;
Мында да биз адабият
Тюбешиу къураб кетдик.

10. НАЛЬЧИК ШАХАР КЪОНАКЪЛАНЫ
ДАЙЫМ СЫЙЛЫ КЁРЕДИ

Уллу жортууулну бошаб
Айтхылыкъ Бакъсан таргъа,
Кече къайтдыкъ, кенг орамлы
Жарыкъ Нальчик шахаргъа.

Нальчик шахар къонакъланы
Дайым сыйлы кёреди,
Огъурлу къонакъларына
Дос къучагъын кереди.

Сюймей эдик къонакъланы
Ашыгъыб кетерлерин,
Энтда къурарек аланы
Таб тынчайыр жерлерин.

Ачар эдик кёбге дери
Курортланы тёрлерин,
Бютюн терен таныр элле
Тюз ниет нёгерлерин.

Ыразы бетни кёребиз
Къонакъланы барында.
Чырмау болмазгъа керекди
Досланы жолларында.

Атланалла жолоучула
Энтда бютюн узакъгъа;
Адабият иши бла
Арисейге къонакъгъа.

11. ЧЕКГЕ ДЕРИ АШЫРЫУ

Чекде алдыкъ къонакъланы,
Чекге дери элтебиз.
Кюн къушлукъгъа чыгъарына
Тамбуканнга жетебиз.

Тамбуканны жарыкъ сууу
Шошайыб жылтырайды,
Хар ким анга, фарс кюзгюге
Къарагъанча, къарайды.

Эсленсе да суу кюзгюде
Шуёх жыйын сураты,
Тюз алайдан тайышханлай
Къалмаз сууда сыфаты.

Хар къонакъны ёз сыфатын
Кёзлерибиз алдыла,
Ала таймай эсибизге
Орналгъанлай къалдыла.

Къартлыкъ жыйыргъан
бетинде,
Ылызмышча, нюр келиб,
Чалбаш Берды саламлашды,
Бизге кезиу къол бериб.

Къучакъладыкъ къонакъланы,
Ашыра жортууулгъа.
Къараб турдукъ ызларындан,
Кёбге дери къол булгъаб.

Қанкурак да, ташда тебсей,
Қъутулады борчундан.
Оюмунда жангылады,
Аны керексиз сунган.

Жолдә тургъан къадау ташны
Салтам бла ууатдым,
Адабият журтубузгъа,
Сыйдам жонуб, узатдым.

Ол жарашса журтубузну
Жангы къабыргъасына,
Андан башха не керекди
Ишими багъасына!

1962—1963

БАШЛАРЫ

Назмула

Биз барабыз жауунлада, желледе . . .	3
Халкынгы ауазыды шарт ауазынг . . .	5
Коммунистле	7
Элт, партия, элт!	9
Батыр Юрий Гагариниге	11
Жырыбызны битеу халкыла эштсинле .	13
Монолисте сюд этгенлеге	15
Жигит кьарт	17
Партияны XXI съезди баргъан кюнледе	18
Къыркъ жылынга жолугъа	19
Темирчи Хасан	20
Жулдузла жууукълашалла	22
Эки кеме (баллада)	24
«Эте даур»	28
Господинле, унутмагъыз!	30
Эмен терек	32
Партияны жыры	33
Коммунизмни кемелери	35
Кубачы шуѳхума	38
Шууулдайла агъачла	41
Жауундан сора	42
Кююш къушла	43
Кѳк кѳзле	50
Сонет	51
Къаракъаш (жыр)	52
Ландыш бла къалияр	54
Гудубек	56
Тенгиме	59

• Сары тюзде	62
• Фахмунг болса ишни жарыкъ жулдузу.	63
+ • Колхоз вальс.	64
• Совет аскерчини анты	66
+ • Волгоградны къатында	68
• Жарты назму	70
• Согъушдан сора	72
• Къызыл къайын	74

П о э м а л а

• Ленин бла таулула	76
• Жулдузхан	83
• Шуёхла арасында	114

Берт Исмаилович Гуртуев

СРЕДИ ДРУЗЕЙ

На балкарском языке

Редактор *А. М. Заидов*

Художник *Н. И. Ефименко*

Художественный редактор *И. Г. Абрамов*

Технический редактор *Т. М. Барги*

Корректор *Х. А. Кулиев*

Сдано в набор 5/IX 1963 г. Подписано к печати

10/XI 1963 г. Бумага 70×90¹/₃₂. Физ. печ. л.

5,5+0,06 л. вкл. Усл. печ. л. 6,4+0,07 л. вкл. Уч.-изд. л.

6,6+0,01 л. вкл. Тираж 1000 экз. Заказ № 5921. Ч01021.

Кабардино-Балкарское книжное издательство

Нальчик, проспект им. Ленина, 33.

Типография им. Революции 1905 года

Министерства культуры КБАССР

Нальчик, проспект им. Ленина, 33.

Цена в переплете 45 коп.